ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 64 (2424)
15 жніўня 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

У КРАІНУ СУОМІ

У кастрычніку гэтага года ў Фінляндыі будзе праведзен Тыдзень беларускай культуры.

У краіну Суомі паедзе дэлегацыя дзеячоў культуры рэспублікі і актывістаў Беларускага аддзялення таварыства «СССР—Фінляндыя». Мастацтва нашай рэспублікі будзе прадстаўлена танцавальнай групай Дзяржаўнага народнага хору БССР, эстрадным ансамблем «Тоніка», салістамі Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР і філармоніі. У Фінляндыю выедзе таксама спецыяльная турыстычная група вучоных, работнікаў культуры, медыцыны, якія выступяць з расказамі аб Савецкай Беларусі.

Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі пасылае ў Фінляндыю выстаўкі жывапісу і графікі вырабаў народных промыслаў рэспублікі, народнага прыкладного мастацтва, беларускіх сувеніраў.

У час Тыдня беларускай культуры народ Фінляндыі пазнаёміцца з радам беларускіх мастацкіх і хранікальна-дакументальных фільмаў, спецыяльнымі радыё- і тэлеперадачамі.

Урачыстае адкрыццё Тыдня беларускай культуры адбудзецца ў горадзе Юляскюля на поўдні краіны. Канцэрты, паказ кінафільмаў, лекцыі будуць праведзены ў многіх гарадах і населеных пунктах Фінляндыі, а закрыццё тыдня адбудзецца ў Хельсінкі.

БЕЛТА.

Савецкаму кіно 50

Паўстагоддзя — тэрмін не такі ўжо вялікі для жывапісу, музыкі, тэатра, літаратуры, архітэктуры, гісторыя якіх пачыналася ў далёкай старажытнасці. Але ўсяго толькі восемдзесят гадоў назад браты Люм'ер у Парыжы ўпершыню паказалі на экране «жывыя карціны»—і з таго часу кінамастацтва рушыла ў свой вялікі шлях.

У нашай краіне створана кіно, вядомае ўсяму свету, — гэта савецкае кіно. Яму — паўстагоддзя. 27 жніўня грамадскасць адзначыць знамянальную дату — у гэты дзень 1919 года У. І. Ленін падпісаў Дэкрэт Савета Народных Камісараў, якім уся кінапрамысловасць абвяшчалася дзяржаўнай.

Старэйшына беларускага кіно Уладзімір Уладзіміравіч Корш-Саблін расказаў нашаму карэспандэнту Віктару Салаўёву:

— Аглядаючыся на пройдзены шлях, мы маем права ўспомніць, чаго ў нас 50 гадоў назад не было: не было студый і здымачных пляцовак, не было кваліфікаваных кадраў, не было тэхнічнага абсталявання... Быў энтузіязм! Так, піянеры беларускага савецкага кінематографа разумелі, што мастацтва дзесятай музы вельмі патрэбна вызваленаму Кастрычнікам народу, што з экрана Савецкая ўлада і Камуністычная партыя могуць шырока весці прапаганду вялікіх ленінскіх ідэй і праўдзіва паказваць новую рэчаіснасць. І мае тагачасныя старэйшыя таварышы — я гэта бачыў на свае вочы—самаахвярна працавалі, закладваючы падмурак новага для Беларусі мастацтва.

Ці трэба спыняцца на этапах станаўлення і развіцця нашага кінематографа! Аматары ведаюць гэта па працах нашых, таксама выхаваных у рэспубліцы, кіназнаўцаў. Ну, і ніводзін кінадаведнік ці энцыклапедыя ў свеце цяпер не абмінаюць у артыкулах на літары «Б» або «К» таго, што зроблена кінематаграфістамі БССР...

Пачыналася, як вядома, з дакументальных стужак. Мастацкае кіно мы пачалі ствараць трохі пазней. Была створана арганізацыя «Белдзяржкіно». Тут бярэ пачатак і мая творчая біяграфія. Мне пашчасціла быць сведкам і вучнем надзвычай таленавітага і рознабаковага майстра кіно — Юрыя Тарыча. «Лясная быль», «Кастусь Каліноўскі», «Хвоі гамоняць», «Атэль «Савой», «У агні народжаная»... Цяпер гэтыя назвы мы часцей за ўсё сустракаем у літаратуры пра кіно, а калісьці стужкі з маркай «Белдзяржкіно» былі сапраўднымі «баевікамі» — беларускі (ды і ўсесаюзны!) глядач штурмаваў кінатэатры і клубы, дзе дэманстраваліся гэтыя стужкі.

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю
ПАКАЗВАЕ БЕЛАРУСЬ

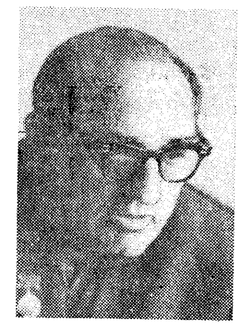

Інтэрв'ю з першым сакратаром Саюза кінематаграфістаў БССР народным артыстам рэспублікі У. У. КОРШ-САБЛІНЫМ.

Калі гаварыць пра асноўны ідэйна-мастацкі пафас нашых фільмаў, трэба падкрэсліць, што пісьменнікі, рэжысёры і аператары аддавалі перавагу тэмам гісторыка-рэвалюцыйнага гучання. Гэта і зразумела — тады яшчэ не адгрымела рэха Кастрычніка і грамадзянскай вайны. Героі гэтых падзей і былі самымі любімымі героямі мастацтва і асабліва кіно.

Мне дарагія ўспаміны пра першы гукавы мастацкі фільм, які я рабіў у «Белдзяржкіно». Сцэнарыст Б. Брадзянскі прапанаваў нам цікавы літаратурны матэрыял. Карціна называлася «Першы ўзвод». Мяне змест стужкі хваляваў надзвычай, бо маё жыццё было звязана ў юнацкія гады з арміяй, ваенныя будні я зведаў, як кажуць, на сваёй скуры... Зразумела, нам, аўтарам і выканаўцам роляў, было цяжкавата — не хапала вопыту, не было майстэрства. Але захапленне панавала ў час здымкаў— і фільм, калі верыць крытыкам і касавым паказчыкам, атрымаўся.

У цэнтры гэтага кінафільма два героі — паслядоўны рэвалюцыянер, важак салдацкай масы Макар Бобрык і буржуазны нацыяналіст Веліканаў. У сутыкненні гэтых персанажаў мы і стараліся раскрыць розныя погляды людзей на сутнасць першай сусветнай вайны. Лёс гэтых людзей пераплятаецца на працягу ўсяго фільма. У самыя вострыя і адказныя моманты жыццё сутыкае Бобрыка і Веліканава, і менавіта тады ярка і выразна праяўляецца характар кожнага з іх, ідэйная і маральная сутнасць...

Як потым пісалі крытыкі, нам удалося раскрыць дзейнасць бальшавіцкай партыі, велізарную ролю камуністаў па згуртаванні рэвалюцыйных сіл. здольных рашуча павярнуць бег падзей.

Вельмі прыемна было працаваць з акцёрамі — цяпер народным артыстам СССР Б. Бабачкіным і народным артыстам РСФСР Ф. Нікіціным — выканаўцамі галоўных роляў. Цяпер гэта імёны славутыя, а тады хлопцы былі маладыя, акцёры «жаўтаротыя»...

Наогул, шлях многіх цяперашніх майстроў кіно пачынаўся на фабрыцы «Белдзяржкіно» — Марк Данской, Ісак Дунаеўскі, Мікалай Сіманаў (гэты спіс я мог бы павялічыць у дзесяць разоў) прыходзілі да нас яшчэ нікому не вядомымі, пачаткоўцамі. Што ж і казаць пра нацыянальныя творчыя кадры! Гэта гордасць беларускай культуры, што мы маем таленавітых і адданых справе рэжысёраў, аператараў, мастакоў, кампазітараў, — людзей, якія добра ведаюць спецыфіку экраннага мастацтва, патрабаванні сучаснага кінематографа.

Асабліва дарагія тыя работнікі, што прайшлі з кінакамерай і аўтаматам па палях баёў Вялікай Айчыннай вайны. Кіналетапіс гераізму савецкага народа мае каштоўныя кадры і сюжэты, знятыя нашымі таварышамі ва ўмовах партызанскай барацьбы і на пярэднім краі франтоў... Цікава, што цяперашнія значныя творы дакументалістаў, якія па-новаму асэнсоўваюць мінулае, суадносячы яго з сённяшнім днём, — назаву хоць бы «Дарогу без прывалу», «Арліную крыніцу», «Штрыхі да партрэта», «Генерала Пушчу», — грунтуюцца на багатым хранікальным матэрыяле, назапашаным беларускімі кінематаграфістамі ў векапомныя дні вайны.

Не буду спыняцца на мастацкіх стужках «Беларусьфільма», якія атрымалі прызнанне гледача ў пасляваенныя часы. І ветэраны, і маладыя работнікі студыі далі цікавыя творы на самыя разнастайныя тэмы. Ад манументальных гістарычных палотнаў да дзіцячых казак, ад псіхалагічных даследаванняў характару сучасніка і да прыгодніцкіх стужак, адрасаваных дзецям,— такі дыяпазон творчасці нашага калектыву. Мы ганарымся, што лепшыя з нашых работ адзначаны сусветнымі, усесаюзнымі і рэспубліканскімі ўзнагародамі, што марку «Беларусьфільм» ведаюць у многіх краінах свету.

Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі і ўрад рэспублікі аказваюць вялікую дапамогу нашаму кіно, нацэльваюць творчых работнікаў на стварэнне новых высокаідэйных і па-мастацку яркіх фільмаў.

Студыя працуе над стварэннем стужак, якія шырока адлюстроўваюць шматграннае сучаснае жыццё. Радасна адчуваць, што і маладое пакаленне рэжысёраў шукае найбольш вострае, па-грамадзянску глыбокае асэнсаванне актуальных тэм. Больш палавіны стужак на студыі робіцца маладымі рэжысёрамі ў садружнасці з ветэранамі беларускага кіно. Праўда, мы яшчэ ў вялікім даўгу перад народам, і на экран часам выходзяць фільмы неглыбокія па думцы, невыразныя па змесце, недасканалыя па форме. Творчыя дыспуты і дзелавое абмеркаванне дапаможа нам пераадолець гэты недахоп.

Увесь калектыў работнікаў беларускага кіно накіроўвае свае сілы на тое, каб сустрэць 100-годдзе з дня нараджэння У. І. Леніна новымі творамі, вартымі нашага часу, часу вялікіх здзяйсненняў.

Камбайны яшчэ ў полі...

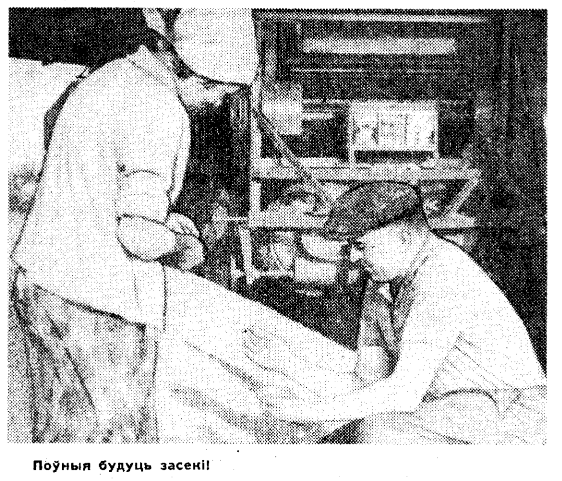

Поўныя будуць засекі!

ШЧОДРАЕ ЛЕТА

На дарогах Беларусі мчаць зараз машыны, грукочуць трактары з прычэпамі. Вязуць яны хлеб новага ўраджаю. Бясконцым бурштынавым патокам льецца збожжа ў засекі краіны. Прымай, Радзіма, багаты каравай!

Колькі было нараканняў на лета. І сапраўды, яно шмат у чым правінілася: позна прыйшло, ледзь не цэлы чэрвень лілі халодныя дажджы, бушавалі вятры, малаціў палеткі град. І ўсё ж такі хлеб урадзіў небывалы.

І вось нарэшце настала жніво. Намнога пазней, чым звычайна. З поўдня Беларусі ўжо ляцелі радасныя весткі: брагінскі калгас імя Тэльмана выканаў два гадавыя планы продажу збожжа дзяржаве. Жніво ахоплівала ўсё новыя і новыя раёны. Аднак, калі я прыехаў у калгас «Свабода» Ашмянскага раёна, там толькі збіраліся выязджаць у поле. Шэсць камбайнаў, нібы вялізныя жукі, паўзлі па палявой дарозе. Каля мяжы яны спыніліся. Хлопцы абступілі галоўнага агранома калгаса Галіну Фёдараўну Кулік.

— Хлопцы, рыхтуйце перавясла. Раней жанчыны звязвалі брыгадзіра, — жартуе Галіна Фёдараўна.

— Не так проста мяне звязаць, — адказвае загадчык вытворчага ўчастка Раман Рыбіцкі. — Мяне і ў мяшку не зловіш...

Уздымаючы слуп пылу, падляцеў на матацыкле сакратар партбюро калгаса Пётр Падгайскі:

— Сход лічу працягнутым,— кінуў ён з усмешкаю. — Вось і дачакаліся зажынак... Мо закурым ды і пачнём? Расу ўжо сонца выпіла.

Вясёлыя гаманлівыя хлопцы неяк адразу прыціхлі... Пачатак жніва. Гэтая хвіліна заўсёды хвалюе земляроба. Маці мая, памятаю, у гэты дзень надзявала святочную вышытую сукенку з «бялёнага» палатна, чыстую белую хустку і, адразу памаладзелая, ішла з сярпом у поле.

— Першы, мусіць, ты пойдзеш, Косця, — сказаў Раман Рыбіцкі.

— Чаму я? — засаромеўшыся перапытаў Косця Кулік, невысокі, ладны хлопец: — Хто выцягне кароткую запалку, той і пачне, —дадаў ён і добра, светла ўсміхнуўся.

— Хопіць табе, Косця, дурыкі выкідваць, — загаманілі хлопцы. — Вымпел летась заваяваў, табе і пачынаць. Паглядзім, мо развучыўся за зіму, дык абскачам ураз...

Косця спрытна падняўся на мосцік свайго «карабля». Весела заракатаў матор. Камбайн павольна рушыў наперад. Важкія тугія каласы нібы кланяліся яму.

— Цяжкае сёлета жніво, — гаворыць Галіна Фёдараўна. — Паспела ўсё разам — і азіміна, і ярына. Хоць разарвіся. Але ж нічога, выкруцімся. Тэхнікі хапае, людзі працуюць ад душы. Ураджай радуе. Цэнтнераў пад 30—35 павінна даць пшаніца. Крыху меней — ячмень. Жыта і авёс — больш як па 20 цэнтнераў. Ды і лён сёлета вельмі добры. Вось колькі абабкаў на полі. Адзін ля аднаго. Можна падумаць, што лён так і расце снапамі... Такога ўраджаю на нашых камяністых бедных палях ніколі не было.

Мы ішлі за камбайнамі. Мяккае свежае ржышча, акуратныя кучкі саломы дыхалі цёплым, духмяным пахам хлеба. Здавалася, і неба прапахла хлебным духам. Аграном уважліва аглядала ржышча — ці не застаюцца каласы, шукала зерне ў саломе і мякіне. Але дарма — камбайнеры ўбіралі на дзіва чыста. Тут працавалі сапраўдныя гаспадары. Галоўны іх клопат — сабраць без страт, больш намалаціць, бо ад гэтага залежыць іх заробак, плён усёй іх працы. Механізатары — члены звяна канчатковай прадукцыі.

Што гэта такое? Чым яно адрозніваецца ад механізаваных звенняў, якія гадоў пяць дзейнічаюць у калгасе? Аб гэтым варта расказаць больш падрабязна. Звяно канчатковай прадукцыі аб'ядноўвае не толькі механізатараў, але і паляводаў. Тут няма дапаможных звенняў. Працуе яно першы год. Вынікі падводзіць рана, як кажуць, куранят лічаць па восені, але эканамісты зрабілі некаторыя падлікі пасля вясенніх работ. І вось якая карціна атрымалася.

Звяно канчатковай прадукцыі Косці Куліка, будзем называць яго першым. І механізаванае звяно Івана Лукшы апрацоўваюць прыкладна аднолькавую плошчу: першае — 311 гектараў, другое — 316. У першым 31 чалавек выпрацавалі 1505 чалавекадзён, у другім — 58 калгаснікаў, але чалавекадзён тут меней — 1227. Заработная плата склала ў першым звяне 3443 рублі, у другім — 4626. Заўважым, што першае звяно раней справілася з усімі работамі, хаця людзей у ім меней. Ім не трэба кожны дзень даваць заданне, вызначаць норму, запісваць працадні. Не трэба звеннявому, або загадчыку вытворчага ўчастка хадзіць з цыркулем і замяраць, што зроблена за дзень. Звяну вызначаецца ў пачатку года гаспадарча-разліковае заданне — атрымаць на 85 тысяч рублёў прадукцыі, даць 22 тысячы чыстага прыбытку. Калі звяно гэтага даможацца, то зарплата ў канцы года павялічыцца на дваццаць працэнтаў (зараз яго члены атрымліваюць аванс), акрамя таго палова звышпрыбытку таксама пойдзе на зарплату. Такім чынам, члены звяна кроўна зацікаўлены ў выніках сваёй працы.

Гэты прыклад і лічбы я прывёў дзеля таго, каб паказаць нястомны земляробскі пошук лепшай арганізацыі працы, лепшага выкарыстання тэхнікі.

Камбайны павярнулі назад, пайшлі на другі захад. Машыны адвозілі зерне на ток. Тут ва ўсю кіпела работа. Адзін чалавек сачыў, каб транспарцёру хапала «стравы» — падсыпаў зерне з кучы. Машыны веялі збожжа, сушылі, і па жолабе яно сыпалася ў засек. Чалавек гэты, малады калгаснік Стась Лукша, учарашні дзесяцікласнік. Лапата — не галоўная яго зброя. Стась ведае толк і ў машынах.

Так, непазнавальнай стала праца земляроба. Галоўны яе цяжар узялі на свае плечы машыны. А каб кіраваць імі, сучасны калгаснік павінен шмат ведаць. У калгасе многія вучацца. Прыклад у гэтым паказаў старшыня Мечыслаў Іванавіч Гіруць. Ён завочна скончыў Беларускую сельскагаспадарчую акадэмію.

У першыя гады старшынства Мечыслаў Іванавіч сілком прымушаў людзей брацца за кнігі. Некаторыя аднекваліся, неахвотна згаджаліся. Але старшыня чалавек настойлівы, дамагаўся свайго. Затое зараз у калгасе ёсць высокакваліфікаваныя вопытныя кадры. Сёлета закончылі сельскагаспадарчы тэхнікум загадчыкі вытворчых участкаў Раман Рыбінскі і Пётр Падгайскі, галоўны аграном Галіна Кулік — інстытут, рыхтуецца да абароны дыплома галоўны бухгалтар Ірына Кардэль. Займаюцца завочна даярка Крысціна Янкоўская і іншыя калгаснікі.

Ужо вечарэла, калі прыехаў з Мінска старшыня (яго тэрмінова выклікалі па справах) і адразу — у кантору. Мечыслаў Іванавіч, — сярэдняга росту, моцна збіты, шыракаваты, адкрыты твар, гладка зачэсаныя цёмнарусыя валасы. Уся яго постаць і выгляд, манера трымацца выдавалі спакойнага і памяркоўнага чалавека. Шэсць гадоў назад Гіруцю, тады ён быў першым сакратаром Ашмянскага райкома камсамола, прапанавалі ўзначаліць калгас. Не адразу ён згадзіўся, думаў, разважаў. Але калі вырашыў, дык узяўся за працу вельмі шчыра.

Малады энергічны старшыня спадабаўся калгаснікам. З дапамогай партыйнай арганізацыі, спецыялістаў ён здолеў лепш арганізаваць працу, стварыць механізаваныя звенні. Калгас пайшоў угару. Нібы на дражджах пачала расці гаспадарка пасля сакавіцкага Пленума (1965 г.) нашай партыі. Зараз калгас «Свабода», адзін з лепшых у раёне. Слаўціца ён высокімі ўраджаямі, працавітымі людзьмі. Тон задаюць камуністы — тут іх больш як сорак. Яны працуюць на самых адказных участках вытворчасці. Вырас і старшыня. Ён стаў вопытным кіраўніком. Мясцовыя жыхары вылучылі яго дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі.

Не пазнаць зараз Кракаўку— цэнтр калгаса. Шырокія прамыя вуліцы, абсаджаныя пладовымі дрэвамі, роўныя стужкі асфальтавых тратуараў, акуратны, пад шнурок, блакітны штакетнік з цэментавымі слупкамі.

— Вось тут у нас будзе фантан, — расказваў старшыня калгаса. — За клубам пасадзім парк, выкапаем сажалку. Праект ужо ёсць. Па восені пачнём рабіць.

Дом культуры ў нас неблагі, расказваў далей Мечыслаў Іванавіч, але яго работай калгаснікі не задаволены. Няма здольнага арганізатара. Аказваецца, падрыхтаваць сапраўднага культработніка цяжэй, чым агранома ці заатэхніка. Тут патрэбен талент...

Чырвонае, стомленае сонца нізка вісела над вёскай, калі мы выйшлі з канторы.

— Мусіць, заўтра зноў будзе вецер, халадэча, — угледаючыся ў неба, прамовіў старшыня. — Чарговы цыклон. А можа антыцыклон, хай яго ліха... Надвор'е мяняецца сем раз на дні. Ну і лецечка...

Так, капрызнае, скупое на цеплыню сёлетняе лета. Але самаадданай, руплівай працай сельскія жыхары зрабілі яго шчодрым.

Л. ЛЯВОНАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».
Фота аўтара.

НА БРАТНЯЙ МЯЖЫ

На самай мяжы Беларусі і Украіны, за сорак кіламетраў на поўдзень ад месца, дзе зліваецца Сож і Дняпро, стаіць старажытны гарадок Любеч. Гэтыя мясціны нядаўна наведаў народны артыст СССР Павел Малчанаў. Ён меў сустрэчу з артыстамі Брагінскага народнага тэатра і моладдзю, выступаў з дакладам «Ленін у беларускім сцэнічным мастацтве», паказваў сцэны са спектакляў і фільмаў, у якіх браў удзел.

У Любеч мы прыплылі на быстраходным кацеры «Ракета». Павел Сцяпанавіч Малчанаў па просьбе сустрэўшых нас артыстаў народнага тэатра тут жа, на беразе Дняпра, расказваў аб сваім немалым шляху ў мастацтве, аб сыграных на беларускай сцэне і ў кіно ролях, гаварыў аб мастацтве акцёра і метадах работы над вобразам.

Пасля адбыўся своеасаблівы паказальны ўрок жывой сцэнічнай мовы і мастацкага чытання. Артысты народнага тэатра Я. Сачок, Я. Шайкевіч, Л. Забянок і іншыя паказалі некалькі сцэн і прачыталі маналогі з пастаўленых імі п'ес... І мы выказалі ім свае заўвагі і парады.

Два грузавікі, пастаўленыя бартамі адзін да аднаго, замянілі эстрадную пляцоўку для канцэрта. Народу сабралася столькі, што, як кажуць, яблыку не было дзе ўпасці. Людзі жыва рэагавалі на кожны ўпадабаны нумар і не скупіліся на дружныя воплескі.

Артысты Брагінскага народнага тэатра расказалі нам, што ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Дома культуры вёскі Ясені падрыхтавалі нядаўна і паказалі цікавае тэатралізаванае дзеянне — «Мінулае і сучаснае нашай вёскі».

Ленінскі вечар адбыўся назаўтра ў Брагінскім Доме культуры. З затоеным дыханнем слухалі прысутныя хвалюючы расказ Паўла Малчанава пра яго чвэрцьвекавую працу над вобразам вялікага правадыра.

...Студзень 1951 года... На студыі «Масфільм» зацверджаны да пастаноўкі сцэнарый Усевалада Вішнеўскага «Незабыўны 1919-ы». Пачаўся пошук акцёраў. Асабліва на ролю Уладзіміра Ільіча Леніна. З розных гарадоў і тэатраў краіны былі запрошаны артысты. Ужо каторы дзень праводзіліся так званыя кінапробы, а рэжысёр усё быў незадаволены. Але вось яму падказалі звярнуць увагу на Паўла Сцяпанавіча Малчанава, які ў Беларускім драматычным тэатры імя Я. Коласа з вялікім поспехам выконваў ролю Леніна. У той жа дзень у Віцебск паляцела тэлеграма П. С. Малчанаву. Гэта здзівіла і ўразіла акцёра. Ён прыехаў у Маскву.

На Мастацкім савеце студыі былі прагледжаны «пробы» чатырнаццаці прэтэндэнтаў на ролю Леніна. Усе пагадзіліся, што «ролік» П. С. Малчанава—найлепшы. Паказалі «пробы» Лідзіі Фоціевай — шматгадовай супрацоўніцы Уладзіміра Ільіча. Яна не ведала ацэнак камісіі, але таксама адзначыла «ролік», дзе быў зняты П. Малчанаў...

Вельмі ўсхвалявалі брагінцаў старонкі вусных успамінаў П. Малчанава пра сустрэчу яго з Д. І. Ульянавым, пра гутарку з братам Леніна аб правадыры і пра мастацкае ўвасабленне гэтага вобраза.

Выдатны артыст паказаў брагінчанам сцэны і маналогі з п'ес М. Пагодзіна «Чалавек з ружжом» і «Крамлёўскія куранты». На вечары прагучалі ў мастацкім чытанні творы беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя Леніну.

Вечар закончыўся праглядам эпізодаў з кінафільмаў і фільмаў-спектакляў, у якіх П. Малчанаў выконваў ролю У. І. Леніна.

А. СЛЕСАРЭНКА,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

ХТО БУДЗЕ ПЕРАМОЖЦАМ

Мінскі абласны савет прафсаюзаў аб'явіў конкурс калектываў мастацкай самадзейнасці прадпрыемстваў, будоўляў і ўстаноў на лепшую арганізацыю культурнага абслугоўвання працаўнікоў саўгасаў і калгасаў, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Умовамі прадугледжана выступленне самадзейных калектываў у калгасах і саўгасах не радзей як 1—2 разы ў месяц. Праграма выступленняў павінна ўключаць у сябе творы, прысвечаныя Уладзіміру Ільічу Леніну, Радзіме, партыі, шырокае выкарыстанне твораў беларускіх пісьменнікаў, кампазітараў і народнага фальклору.

Конкурс працягнецца да канца года.

Споўнілася 13 гадоў з дня смерці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

13 жніўня, як і штогод у гэты дзень, сабраліся на магіле вялікага песняра родныя і блізкія паэта, пісьменнікі, журналісты, супрацоўнікі Літаратурнага музея Якуба Коласа, чытачы.

Жывыя кветкі, вянкі... І хвіліна маўчання ў знак бязмежнай любві і пашаны да чалавека, да мастака, чыя песня, то трывожна-набатная, як шум дубовых гаёў падчас навальніцы, то ласкавая і пяшчотная, як нёманскія хвалі, то журботная, як плакучая вярба над магілаю песняра, не сціхае ў сэрцы людзей.

Фота Ул. КРУКА.

АД МІНСКА ДА КАРПАТ

Над садамі і вінаграднікамі невялічкага закарпацкага сяла гучыць беларуская песня. Гэта завіталі ў госці да ўкраінскіх сяброў студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага — удзельнікі агітпаходу, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Вось ужо другі тыдзень выступаюць яны з лекцыямі і канцэртамі перад калгаснікамі, рабочымі, воінамі Савецкай Арміі.

Ім не патрэбна вялікая сцэна. Яны выступаюць на палявых станах, у вінаградніках. Гледачам добра запомніліся імёны Галіны і Віктара Стрэльчанкаў, Уладзіміра Будая, Святланы Такарскай, Альбіны Кісялёвай і іншых удзельнікаў Ленінскага агітпаходу.

С. ВІКТАРАЎ.

НОВЫЯ МУЗЫЧНЫЯ ВУЧЫЛІШЧЫ

Сёлета ў нашай рэспубліцы адкрыліся тры новыя музычныя вучылішчы — у Мазыры, Баранавічах і Гродна.

У Мазырскім і Баранавіцкім вучылішчах зараз ідуць прыёмныя экзамены. Гэтыя ўстановы прымуць па 75 чалавек на першы курс дзённага аддзялення і па 25 чалавек на завочнае. Столькі ж навучэнцаў прыме і Гродзенскае вучылішча.

ЧЫТАЧЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

□

Пры Гомельскім абласным Доме мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў створана студыя чытальніка-дэкламатара. У ёй займаецца больш 50 рабочых, служачых, студэнтаў і вучняў абласнога цэнтра. Сярод студыйцаў — работніца швейнага аб'яднання «Камінтэрн» Наталля Дзянісава, тэлеграфістка Людміла Цыкулеўская, студэнт-завочнік Сяргей Грамыка, вучаніца Грабаўскай сярэдняй школы Тамара Міхалькевіч і іншыя аматары мастацкага слова.

Ф. КУРАС.

□

Жыхары вёскі Кабіна Гара паважаюць свайго кінамеханіка камсамолку Валянціну Каленчанку за дбайныя адносіны да даручанай справы. Яна — актыўны прапагандыст беларускага кінамастацтва, заўсёды задавальняе заяўкі сваіх аднавяскоўцаў на мастацкія і хранікальна-дакументальныя фільмы. План мінулага месяца па дэманстрацыі кінафільмаў В. Каленчанка выканала за 15 дзён.

А. ГАЛЫНСКІ.

□

Больш за пятнаццаць гадоў збірае дыяменты вуснай народнай творчасці загадчык Талачынскага раённага аддзела народнай асветы Уладзімір Міхайлавіч Панушкін. Дзе б ён ні быў — у аўтобусе, на калгасным двары, на вясельнай бяседзе — уважліва прыслухоўваецца, як людзі гавораць, якія спяваюць песні, прыпеўкі. Найбольш удалыя і цікавыя прымаўкі і прыказкі, песні і прыпеўкі ён запісвае.

Уладзімір Міхайлавіч ужо сабраў больш як пяць тысяч прымавак і прыказак, запісаў больш як 200 беларускіх народных песень.

А. МАЗУР.

□

Моцная дружба звязвае артыстаў народнага агіттэатра «Усмешка» Палаца культуры Магілёўскага завода штучнага валакна імя Куйбышава з воінамі Прыбалтыйскай ваеннай акругі. Ужо двойчы яны сустракаліся, і вось зноў запрашэнне.

Разам з «Усмешкай» выехаў створаны пры Палацы культуры тэатр маладзёжнай эстрады «Малыш». Артысты прабудуць у гасцях дзесяць дзён і выступяць з новымі праграмамі.

І. ТАРАСАЎ.

САВЕЦКАМУ КІНО — 50 ГАДОЎ

У ВЫТВОРЧАСЦІ — СЦЭНАРЫЙ АБ ЗМАГАННІ ЧОРНАГА КАНТЫНЕНТА СУПРОЦЬ КАЛАНІЗАТАРАЎ І ІХ ПАСЛУГАЧОЎ ● ЛІТАРАТАР — САЮЗНІК І РОЎНАПРАЎНЫ ЎДЗЕЛЬНІК ТВОРЧАСЦІ ● НА ЭКРАНАХ НОВЫ ФІЛЬМ БЕЛАРУСКІХ КІНАДАКУМЕНТАЛІСТАЎ. ЯКІ ЁН!

САДРУЖНАСЦЬ ТВОРЧАЯ, КАРЫСНАЯ

У ЦІТРАХ кожнага фільма першым называюць аўтара сцэнарыя. Хоць у кінематаграфічных колах і цяпер спрачаюцца аб тым, хто ж галоўны творца карціны — сцэнарыст ці рэжысёр, гэта, здаецца, толькі пацвярджае першынство літаратурнага матэрыялу. Цяпер, адзначаючы знамянальную дату ў гісторыі савецкага кіно, мы перабіраем у памяці назвы найбольш значных экранных твораў, і нам часта прыгадваюцца імёны пісьменнікаў, якія ўнеслі каштоўны ўклад у развіццё беларускага кінамастацтва.

Ужо на пачатку яго станаўлення была вялікая садружнасць паміж вопытным рэжысёрам Ю. Тарычам і маладым тады пісьменнікам Міхасём Чаротам, якія ў добрым творчым кантакце працавалі над першым беларускім мастацкім фільмам «Лясная быль». Дарэчы, гэта адзін з прыкладаў, які абвяргае думку некаторых студыйных скептыкаў, якія лічаць, што літаратары быццам не ведаюць «спецыфікі» кіно і таму з імі цяжка працаваць. Што ж, спецыфіка, відаць, ёсць. Была яна і тады, калі М. Чарот дэбютаваў у кінематографе. Больш таго — пісьменнік вымушаны быў тады пісаць дыялогі літаральна на стужцы («нямы перыяд»), даваць іх як цітры. Ю. Тарыч зацікавіўся гэтым пісьменнікам і абудзіў у ім жаданне працаваць у кіно, раскрыў яму спецыфічнасць гэтага мастацтва. Мабыць, карысна прыгадаць тут і тое, што якраз мастацкая проза часцей за ўсё бывае ўдзячным літаратурным матэрыялам для перакладу на мову кіно.

Гартаем гісторыю беларускага кіно — «Хвоі гамоняць», «У агні народжаная», «Першы ўзвод», «Шукальнікі шчасця»... Драматургія гэтых стужак—плён супольнай працы А. Вольнага, Р. Кобеца, Б. Брадзянскага з рэжысёрамі. Недарма гэтыя стужкі сталі этапнымі ў беларускім кіно.

У перыядычным друку трыццатых гадоў змешчана многа артыкулаў і выступленняў беларускіх пісьменнікаў па пытаннях кіно. Яно было для іх грамадскім клопатам і новай галіной творчасці. Зацікаўлена і прафесіянальна ацэньвалі яны прэм'еры фільмаў, аналізавалі стужкі, закранаючы прынцыповыя моманты ідэйна-мастацкага зместу і нацыянальнай формы карцін. Такім чынам, мы можам сцвярджаць, што развіццё нашага кінематографа нельга сабе ўявіць без удзелу ў гэтым працэсе пісьменніцкай арганізацыі. Купала, Колас, Чорны, Маўр, Звонак, Губарэвіч, В. Вольскі—кожны пералічыць імёны тых, хто сваім словам і непасрэдным удзелам у здымках фільмаў упісаў цікавыя старонкі ў гісторыю кіно. Мы маем на ўвазе і крытычны артыкул, і аператыўную рэцэнзію, і сцэнарны план...

Якуб Колас яшчэ ў 1936 годзе заклікаў нашых пісьменнікаў і далей браць удзел у кінасправе рэспублікі і рабіць арыгінальныя творы. А Міхась Лынькоў падкрэсліваў, што наогул «...работа ў кіно надзвычай удзячная для пісьменніка, бо яна з'яўляецца вялікай школай. Кіно дапамагае пісьменніку ў справе асваення найлепшай, больш строгай і дынамічнай кампазіцыі твора, прывучае да надзвычай эканомнага і рацыянальнага карыстання мастацкімі сродкамі...» І дадаваў: «Прайсці гэтую школу для многіх з нас будзе надзвычай карысна».

Мабыць, варта было б вывучыць вопыт стварэння такіх стужак, як «Палескія рабінзоны» рэжысёраў Я. Бахара і П. Малчанава па сцэнарыі Янкі Маўра — у свой час любімы дзіцячы фільм, як «Салавей» рэжысёра З. Аршанскага, дзе таксама выявілася індывідуальнасць таленту Змітрака Бядулі, і творчую перапрацоўку аповесці «Каланды» Петрусём Броўкам для рэжысёра М. Авербаха. Як жа літаратурныя творы атрымлівалі кінематаграфічнае асэнсаванне, што пры гэтым «браў» пісьменнік ад кінематографа і што «аддаваў» яму? Канечне, гэта творчая праблематыка, якая яшчэ чакае сваіх следчыкаў.

Садружнасць кіно і літаратуры мела свой працяг. Так, значны фільм «Канстанцін Заслонаў» — гэта ж таксама аўтарскае пераасэнсаванне п'есы. Аркадзь Маўзон не механічна пераносіў падзеі і персанажы сваёй з поспехам тады сыгранай купалаўцамі драмы. Яго садружнасць з Ул. Корш-Сабліным і А. Файнцымерам узбагаціла сюжэт і пашырыла маштабы дзеяння. Больш таго, цікава прасачыць і тое, як герой, чые подзвігі дакументальна адлюстраваны на экране, набывае рысы па-мастацку абагульненага вобраза патрыёта. Якраз так фільм і ўспрымаўся гледачамі — як мастацкі паказ таго, што было ў жыцці літаральна некалькі гадоў назад. Суадносіны дакументалізму і мастацкай выдумкі ў такой стужцы — таксама тэма для даследавання.

Перанос на экран літаратурных твораў наогул вельмі характэрная рыса беларускага кіно. Фільмы-спектаклі па п'есах Купалы і Крапівы, інсцэніроўкі трылогіі Коласа «На ростанях», аповесцей А. Кулакоўскага «Нявестка», В. Быкава «Трэцяя ракета» і «Альпійская балада», М. Лынькова «Міколка-паравоз»... Няўжо названыя (і не названыя) кінатворы можна разглядаць без аналізу іх літаратурных першакрыніц! І тут патрэбны глыбокае даследаванне і тэарэтычны аналіз садружнасці літаратуры і кіно.

Поспех фільма, як і яго правал, часта залежыць цалкам ад прынцыпаў сцэнарнай пабудовы, густу і ўмення сцэнарыста мысліць па-кінематаграфічнаму. Так, канечне, рэжысёр — капітан на мосціку, але канструкцыю карабля стварае літаратар!

З'явай для свайго часу стала экранізацыя аповесці А. Кулакоўскага «Нявестка», у якой закраналіся складаныя праблемы жыцця тагачаснай вёскі. Фільм пад назвай «Шчасце трэба берагчы» ўдала зроблены рэжысёрам І. Шульманам па сцэнарыі драматурга А. Макаёнка, напісаным, на маю думку, у дасканалай кінадраматургічнай форме.

Значным поспехам беларускага экрана была і карціна «Чырвонае лісце». А. Куляшоў і А. Кучар далі цікавы сцэнарны матэрыял, у якім раскрывалася блізкая беларускаму кіно тэма барацьбы працоўных былой Заходняй Беларусі за сваё вызваленне. Умелая рэжысура Ул. Корш-Сабліна забяспечыла кінастужцы добрую славу.

А колькі новага, цікавага ўнеслі ў беларускае кіно мастацкія фільмы «Трэцяя ракета» і «Альпійская балада» па творах Васіля Быкава! Маладыя рэжысёры Р. Віктараў і Б. Сцяпанаў у садружнасці з пісьменнікам імкнуліся праз глыбокі мастацкі аналіз, праз псіхалагічнае даследаванне чалавечых характараў і канфліктаў праўдзіва і шматгранна паказаць ваенны подзвіг савецкага чалавека.

Поспех прыходзіць у кіно, калі яно сустракае літаратара не як «інсцэніроўшчыка», а як арыгінальнага мастака са сваім бачаннем жыцця.

Мы гаворым аб мастацкай кінематаграфіі. Калі ж узяць дакументальны экран Беларусі, дык і тут многа ўдач звязана з пісьменніцкімі імёнамі. Упершыню Дзяржаўную прэмію БССР кінадакументалісты атрымалі за стужкі, створаныя па публіцыстычна яркіх, вобразных, пазбаўленых фальшу сцэнарыях А. Вялюгіна. І гэта толькі пацвярджае думку тых, хто лічыць, што сцэнарыст — гэта пісьменнік, а не толькі складальнік сюжэтных «распрацовак» і аўтар дыктарскага тэксту.

Прыкра, але мы вымушаны нават і цяпер гаварыць, што часам на студыі «Беларусьфільм» сапраўднага пісьменніка з цікавай прапановай адсоўваюць на другі план, аддаючы перавагу пастаўшчыку лоўка злепленага і зручнага для вытворчасці сцэнарнага сурагату. Яго дацягваюць, дапрацоўваюць, перапісваюць рэдактары і самі рэжысёры. Вынік бывае адзін — шэры, пасрэдны фільм.

Аптымістычны погляд на заўсёды актуальную праблему «пісьменнік і кіно» сёння высвятляе тэндэнцыі ўмацавання творчай дружбы дзеячоў двух мастацтваў. Але многа трэба намаганняў і вялікай працы, каб сумныя перыяды адчужанасці паміж імі зніклі зусім і беларускае кінамастацтва дасягнула сапраўдных вяршынь творчага росквіту.

Без пісьменніка гэта, мусіць, і немагчыма!

Яніна ГЛІНДЗІЧ.

ХРОНІКА СТАНАЎЛЕННЯ ХАРАКТАРУ

Расказаць біяграфію чалавека так, каб чытач або глядач «убачыў» і «пачуў» яго — нялёгка. Кінадакументалістам на слова не вельмі вераць. І ніякі ілюстрацыйны паказ (у гэтым доме ён жыў, за той партай сядзеў, а вось што мы даведаліся пра яго ад...), да якога звычайна рэжысёры звяртаюцца, каб запоўніць выяўленчыя пустоты, не заменіць самога героя. А што рабіць, калі хочаш расказаць пра жыццё чалавека на працягу, дапусцім, дваццаці гадоў? І каб герой увесь час быў у кадры, сталеючы на нашых вачах?.. Выйсце адно — усе дваццаць гадоў трэба калі не пражыць з ім побач, дык хоць бы перыядычна яго наведваць. Нямногія рашаюцца асіліць такі доўгі шлях. Сцэнарыст Л. Браслаўскі, рэжысёр Р. Ясінскі і аператар С. Фрыд, аднак, адважыліся.

Некалі іх фільм «Урок даўжынёй у год» даў пачатак летапісу аднаго з класаў дзесятай школы Гомеля. За сем гадоў аўтары стварылі аб гэтым класе яшчэ дзве карціны, апошняя — «Яны ўжо ў сёмым» (знята ў садружнасці з аператарам В. Ёркіным)—толькі што выйшла на экраны рэспублікі.

Першае, што кідаецца ў вочы, калі глядзіш стужку,— дзеці вельмі пасталелі. Другое ўжо адносіцца да вартасцей твора: расказ вядзецца больш сур'ёзна, грунтоўна... Не будзем грахі таіць, у першых дзвюх работах аўтарская думка была не вельмі глыбокай: — замілаванне дзеткамі, іх непасрэднасцю, цікаўнасцю. Камера слізгала па паверхні...

Цяпер патрэбен быў іншы падыход да матэрыялу. «Цяжкі ўзрост — яшчэ не дарослыя, але ўжо не дзеці...» У гэтых словах дыктарскага тэксту — галоўная думка, якая вызначыла канструкцыю сюжэта, аўтарскую спробу пранікнуць у характар, даследваць яго. І спроба мае поспех. Перш за ўсё — дзякуючы аператарскай рабоце С. Фрыда і В. Ёркіна.

Мы разумеем, што не ўсё у стужцы — вынік назірання за дзецьмі без умяшання рэжысуры ў ход падзей. Некаторыя сітуацыі былі імі «прапанаваны». І ўсё ж часцей за ўсё, чалавек на экране—гэта яркі партрэт, у якім выразна бачыцца характар. Героі фільма шчыра радуюцца, мараць, хвалююцца, думаюць, сумуюць... Прайшлі дватры эпізоды з дзецьмі, і глядач ужо ведае, хто з іх непаседлівы, хто цікаўны, хто рамантычны або схільны да рацыяналізму, і хто (увага, педагогі і бацькі!) раўнадушны да людзей...

Зрэшты рабіць такія вывады добра дапамагае і рэжысёр: паралельны мантаж — вось так было ў першым класе, а вось так — у трэцім, цяпер у сёмых, — дазваляе нам убачыць паступовае станаўленне «я» герояў карціны.

Хроніка станаўлення характару вымагае жыццёвай дакладнасці ў паказе таго, што адбываецца на экране. Бо калі гаворка ідзе пра такія тонкасці, як змена псіхалогіі, пераўтварэнне ўнутранага свету, любы кінематаграфічны фальш грукае гарматным стрэлам. Аўтары карціны разумеюць гэта.

Немагчыма без хвалявання глядзець, як хлопчык-першакласнік старанна выводзіць кручкі ў сшытку і тут жа — ён ужо ў сёмым — паглыблены ў роздум, піша, ледзь паспяваючы за думкай. І гучыць яго ціхі, вельмі шчыры голас. Са светлай наіўнасцю гаворыць ён:

— Археалогія... Я нават сам не ведаю, што мяне цягне да яе. Напэўна,— блакітная смуга стагоддзяў... Я ўсё вырашыў, я абавязкова стану прафесарам археалогіі. Буду не проста археолагам, а археолагам-касманаўтам...

Добра знята. Добра паказана!

Але... Іншы раз густ і пачуццё меры здраджваюць стваральнікам фільма, калі іх жаданне любой цаной ахапіць вялікае кола праблем, якія цікаваць сямікласнікаў, вядзе да кінематаграфічна прамалінейнай, мякка кажучы, «арганізацыі» фактаў.

Узяць, напрыклад, размову аб Гомелі.

У класе пастаўлена святло для здымкі і кінакамера, і хоць мы не бачым асвятляльную апаратуру і камеру, «жалезна» адчуваем, што яны тут, па празмернай сабранасці вучняў. Здагадваемся, што гэта не назіранне, а інсцэніроўка. Настаўніца задае пытанне...

І Віка, і за ёю Лора, Наташа бойка адказваюць. Роўна цячэ «гладкапіс» сухіх, завучаных фраз, старанна ілюструецца ён адпаведнымі планамі Гомеля.

Запеў быў дакладны. І думалася, што пяройдзе ён у сур'ёзны каментарый, у глыбокі (магчыма, нават філасофскі) роздум услых. Але замест гэтага, на жаль,— інфармацыя, ілюстрацыйнасць, «масткі» на мантажных пераходах. «Яны ўжо і разважаюць аб спорце... Яны наследуюць многае з таго, што было ўчора... Адно пакідае раўнадушным, другое — да спадобы, вабіць...» і г. д., ад пачатку і да канца.

Шкада, што такі вопытны майстар-кінадакументаліст, як Л. Браслаўскі, не знайшоў часу больш грунтоўна папрацаваць над тэкстам.

Так, карціна не без недахопаў. І ўсё ж, нягледзячы на «агрэхі», яна пакідае светлае ўражанне.

А. БРАІЛОЎСКІ.

На экране—народныя пісьменнікі Беларусі

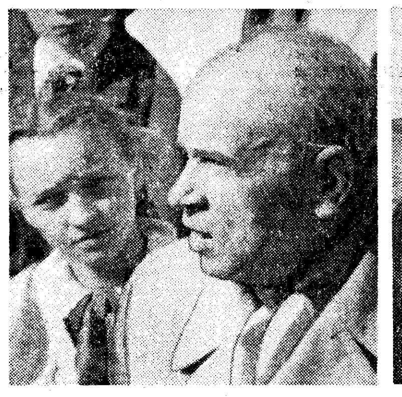

Беларускія дакументалісты стварылі чатыры фільмы — пра жыццё і творчую працу нашых выдатных пісьменнікаў. На кадрах з гэтых стужак — вы бачыце Янку Купалу, Якуба Коласа, Кандрата Крапіву і Міхася Лынькова.

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

ЧАРНІГАЎЦЫ

МУЗЫЧНА-ДРАМАТЫЧНЫ ТЭАТР ІМЯ Т. ШАЎЧЭНКІ Ў МІНСКУ

Выканаўца галоўнай ролі ў «Джэні Герхарт» артыстка Н. Рудніцкая.

Сцэна са спектакля «У нядзелю рана зелле збірала».

Госці ігралі «Цыганку Азу». Пасля першай дзеі, калі мы ўсе апладзіравалі артыстам, недзе ў сёмым радзе партэра пачулася: «Здаравэнькі булы! Добра іграецца ў суседзяў!». Так, гэты глядач сказаў праўду. А мне ўспомнілася тая старонка ўспамінаў М. Горкага, дзе такія ж словы М. Кацюбінскі адрасуе ружаватым мальвам, сустрэтым ім на Капры. «Ведаеце, — сказаў ён Горкаму, — трошкі сентыментальным раблюся! Але ж і вам, думаю, нярэдка ўздыхаецца аб белай бярозе, якой вас секлі, бывала? Э, усе людзі — людзі, а хто не чалавек — хай будзе яму сорамна!»

Калі ацэньваць рэпертуар і манеру выканання розных п'ес артыстамі з Чарнігава, словы М. Кацюбінскага могуць дапамагчы зрабіць гэта больш дакладна. Пераважае драматургія, прысвечаная мінуламу, тым часам, калі чалавека і сапраўды часта секлі, — гэта творы, дзе тэмы сацыяльнага нераўнапраўя раскрываюцца пераважна ў гісторыі трагічнага кахання. Тэатр, бывае, схіляецца да меладрамы — і тады на сцэне атмасфера дзеяння афарбоўваецца светлай і па-мастацку апраўданай сентыментальнасцю. А потым у ходу падзей урываецца агністы ўкраінскі рытм харавой ці сольнай песні, у скокі пускаюцца галоўныя персанажы і масоўка, зачароўваюць пералівы галасоў і пластыка рухаў — і ўсё гэта адцяняе драматызм канфліктаў або кантрастна надае лірычную задуменнасць сцэнам першага плана. Так пастаўлены і сыграны чарнігаўцамі «Маруся Багуслаўка», «Цыганка Аза», «У нядзелю рана зелле збірала». Захоўваючы нацыянальны каларыт і нават этнаграфічныя падрабязнасці, рэжысура ачышчае гэтыя традыцыйныя на Украіне п'есы ад штампаў.

І — што яшчэ характэрна — тэатр спалучае жыццёвую праўду ў сцэнічных паводзінах герояў з агульнай рамантычнай узнёсласцю. Гаворачы гэта, мы павінны адзначыць, што, канечне, чарнігаўскія артысты не такія моцныя ў вакале, як іх папярэднікі па гастролях у Мінску з ансамбля Кіеўскай аперэты, а ў драматычных эпізодах, бывае, занадта «пераціскаюць». Але агульнае ўражанне такое, быццам нават даўно знаёмыя табе драмы прачытаны мастакамі захопленымі і творча самастойнымі. Адсюль, відаць, і тая рамантычная нота, якую чуеш найбольш ярка. Зноў звярнуся да М. Кацюбінскага (ён, дарэчы, быў чарнігаўцам), які рамантызм лічыў «чалавечным настроем... ён перабольшвае добрыя пачаткі і сведчыць гэтым, якая вялікая прага дабрыні ў людзях».

Менш удала выглядаюць у чарнігаўцаў п'есы цяперашніх аўтараў. Нават «Вяселле ў Малінаўцы» сыграна імі празмерна, я сказаў бы, традыцыйна — па звычайных для гэтай музычнай камедыі эталонах. А ў спектаклі «Васемнаццаць гадоў», здаецца, рэжысура абмежавала сябе даволі сціплай задачай — павесяліць гледачоў, не больш. Праўда, і ў тыя вечары, калі мы глядзелі гэтыя пастаноўкі, нам было прыемна разам з героямі сумаваць і смяяцца, сачыць за наіўнымі пакутамі маладых сэрцаў і вітаць перамогу высакародных персанажаў над адмоўнымі. Але чакаеш і нечага большага!

Куды даражэй нам уражанні ад тых спектакляў, дзе калектыў на чале з галоўным рэжысёрам В. Рудніцкім паглыбіўся ў свет хай сабе і знаёмых нам гарачых пачуццяў і яркіх вобразаў, адкрываючы хараство чалавека, які так прагне дабрыні ў людзях і справядлівасці ў грамадстве. За такую класіку мы і гаворым гасцям наша шчырае дзякуй!

В. ІВІН.

ПЕРШЫ КАДР

У АБ'ЕКТЫВЕ «ЧОРНАЕ СОНЦА»

У МЯНЕ ў руках —рэжысёрскі сцэнарый — кніжачка, якая фарматам нагадвае папулярныя выданні размоўнікаў: пераклад літаратурнага сцэнарыя на мову кінематографа, дапаможнік для рэжысёра, аператара, мастака, гукарэжысёра, акцёраў, усёй здымачнай групы.

На першых старонках распісаны ўвод — уверцюра да фільма: «Эскіз паштовай маркі на ўвесь экран. На экране профіль афрыканца з барадою». Крыху ніжэй: «І вось ужо машына друкуе маркі. На кожным лісце сто марак, сто профіляў». І далей: «Набліжаецца марка. Стрэл — куля прабіла скроню, разадрала твар. Экран запоўніла чарната. Узнікае назва: «Чорнае сонца...»

На кінастудыі «Беларусьфільм» здымаецца новы мастацкі фільм.

СЛОВА БЯРЭ РЭЖЫСЁР

Зусім нядаўна рэжысёру-пастаноўшчыку «Чорнага сонца» А. Спешневу ўручылі медаль лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР. Гэта — узнагарода за сцэнарый і рэжысуру фільма «Масква — Генуя».

— Ваш рэжысёрскі дэбют аказаўся ўдалым.

— І непрадугледжаным. Я не збіраўся брацца за рэжысуру. Але калі пачалі здымаць фільм, сур'ёзна захварэў рэжысёр, і давялося прыпыніць здымкі. А кожны дзень прастою каштуе вялікіх грошай. Пры такіх вось акалічнасцях і пачаў здымаць фільм «Масква — Генуя».

— Відаць, удача і вызначыла ваш далейшы шлях у рэжысуру?

— Не зусім так. Я лічыў і лічу сябе перш за ўсё літаратарам. Гэта мая прафесія. Рэжысура вабіць мяне тым, што дае магчымасць мне, як сцэнарысту, эксперыментаваць.

«Чорнае сонца» я разглядаю як развіццё вопыту дзвюх папярэдніх карцін: «Масква — Генуя» і «Тысяча вокнаў».

Новы фільм прысвечаны барацьбе за нацыянальную незалежнасць у Афрыцы. Больш канкрэтна — мы хочам расказаць у ім аб трагедыі прагрэсіўнага афрыканскага лідэра Рабера Мусамбе, які прагне дабра і справядлівасці ва ўсім свеце, але не ўлічвае дзеяння законаў сілы. Мы хочам расказаць аб змове, ахвяраю якой стаў ён, ды і не толькі ён.

Падзеі ў фільме адбываюцца ў Нью-Йорку і ва ўмоўнай афрыканскай краіне. Персанажы абагульненыя, імёны герояў выдуманыя.

Літаратурны сцэнарый «Чорнага сонца» быў створаны ў сааўтарстве з дыпламатам, былым міністрам замежных спраў БССР К. Кісялёвым.

— І, як цяпер вядома, атрымаў прэмію на Усесаюзным сцэнарным конкурсе на лепшы твор, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

— Калі журы конкурсу рашала лёс літаратурнага сцэнарыя, мы з аператарам Юрыем Марухіным і мастаком Яўгенам Ігнацьевым ужо абмяркоўвалі рэжысёрскі сцэнарый.

Мы здымаем спачатку ў Мінску, потым паедзем у экспедыцыю на Чарнаморскае ўзбярэжжа Каўказа, там здымаем асноўную натуру. Далей — здымкі ў Афрыцы і, відаць, у Нью-Йорку.

— І, нарэшце, пытанне аб акцёрах...

— Праблема выканаўцаў рашалася нялёгка. Канчаткова зацверджаны спіс такі. У ролі саветніка ААН Джона Барта — украінскі артыст Мікалай Грынько. У ролі француженкі Ніколь Гацье — Джэма Фірсава. Белы найміт — «Фрэдзі — Афрыка» — эстонец Рэйна Арэн.

Але большая частка выканаўцаў — афрыканцы. У эпізодах і масавых сцэнах здымаюцца юнакі з розных краін Афрыкі, студэнты вышэйшых навучальных устаноў Мінска і Масквы.

На здымкі мы запрасілі таксама ўдзельнікаў Інтэрнацыянальнага тэатра МДУ. На ролю жонкі Рабера Мусамбе запрошана актрыса з Сенегала Тэрэза Дзіоп. Акцёра на ролю старшыні парламента і выканаўцу галоўнай ролі я знайшоў у Парыжы: першага з іх іграе Дута Сек, а Рабера Мусамбе — Амбруаз М'б'я.

БАНЖУР, МСЬЕ АМБРУАЗ!

Ён высокі ростам і лёгкі ў рухах. У яго «гаваркія вочы» і адкрытая ўсмешка. На яго творчым рахунку — 50 роляў на сцэне, 30 — на тэлебачанні, чатыры рэжысёрскія пастаноўкі ў тэатры, удзел у мастацкіх фільмах і радыёперадачах.

Быў час, калі ён цікавіўся сельскай гаспадаркай і прыехаў вывучаць яе з Камеруна ў Францыю.

— У нас быў свой студэнцкі аркестр з вельмі невялікім рэпертуарам. Каб пашырыць праграму, мы пачалі музыку «перабіваць» чытаннем. Каб навучыцца лепш чытаць, я паступіў у нацыянальную школу тэатральна-драматычнага мастацтва. Праз некаторы час я стаў артыстам тэатра Адэон.

(Тэатр Адэон адзін з трох у Парыжы, якія субсідзіруе дзяржава. На чале яго стаіць выдатны сучасны рэжысёр Жан-Луі Баро. Ну, а афрыканец на сцэне гэтага тэатра — з'ява сапраўды рэдкая).

— Ёсць у Францыі і трупа «чорных» акцёраў. Яны звычайна збіраюцца на адзін спектакль. Калі час дазваляе і роля спектакля цікавая, я ахвотна іграю ў ім. Гэта справа вельмі важная, бо мы знаёмім гледача з багаццем афрыканскай культуры. Мае рэжысёрскія спектаклі таксама пастаўлены па п'есах афрыканскіх аўтараў.

Самая нечаканая роля? Роля «белага» на сцэне тэатра «Селестэн» у Ліёне. Мяне запрасіў туды мой былы мэтр Жан Меер.

Якія ролі мне больш падабаюцца? Цікавыя, вялікія ролі. Зразумейце мяне правільна: вялікая роля не заўсёды вялікая па аб'ёме. Галоўнае — як шырока дазваляе яна акцёру карыстацца сваімі магчымасцямі, каб стварыць яркі характар.

Радаснай была для мяне работа над вобразам маракканскага прынца ў «Венецыянскім купцы» Шэкспіра, а таксама работа ў спектаклі чорнай трупы «Аракул», дзе я сыграў пэўную афрыканскую адпаведнасць мальераўскаму Гарпагону.

Мне не хочацца абмяжоўвацца ні амплуа, ні жанрам — іграю ўсё: ад класічнай трагедыі да сучаснай камедыі з музыкай, песняй і танцам. У маіх рэжысёрскіх планах — п'еса Чэхава, назву якой я пакуль трымаю ў сакрэце.

У Камеруне яшчэ няма ні прафесіянальнага тэатра, ні навучальнай установы для падрыхтоўкі акцёраў. Аднак мы правялі некалькі адборачных тураў і сабралі трупу, якая, спадзяюся, стане ядром будучага нацыянальнага тэатра. Тут я выконваю ролю заснавальніка, дырэктара трупы і настаўніка. Таму рэгулярна езджу ў Камерун...

Скажу і пра тэлебачанне. У фільмах, тэматычна звязаных з афрыканскай праблематыкай, я люблю здымацца. У адным з іх сыграў нават абсалютнага чэмпіёна свету па боксе негра Касіуса Клея.

Работу ў кіно не люблю. У Францыі здымаюць мноства камерцыйных фільмаў, у якіх стаўка робіцца перш за ўсё на кіназорку. У такіх фільмах нельга разлічваць на цікавую ролю. Аднойчы я здымаўся з Бельмандэ. Заманліва? Зусім не! Мне дасталася роля піяніста-наркамана з джаза, у якой мне, як акцёру, не было чаго рабіць.

Але роля Рабера Мусамбе — гэта зусім іншае. Сцэнарый фільма, па-мойму, вельмі цікавы, змястоўны. Гэта таксама вабіць. І потым мне падабаюцца людзі, з якімі я тут, у Беларусі, сустрэўся. Не, у гэтым фільме я ахвотна буду працаваць!

Здымаецца фільм «Чорнае сонца». На першым плане (злева)—рэжысёр фільма А. Спешнеў. Фота У. КІТАСА.

ДЗЕНЬ ПЕРШЫ—ДНІ НАСТУПНЫЯ

Работа пачалася з рэпетыцыі сцэны ля ангара. У рэпетыцыйным пакоі кінастудыі — рэжысёр А. Спешнеў, Амбруаз М'б'я, двое афрыканскіх выканаўцаў-непрафесіяналаў і перакладчыца.

Спачатку сцэна не ладзіцца: непрафесіяналам цяжка адразу зразумець сваё месца ў ёй, улавіць рытм, апрацаваць жэсты... Кароценькую сцэнку паўтараюць другі... пяты... дзесяты... пятнаццаты раз! Амбруаз дакладны, сабраны, цярплівы. У ім відавочная вялікая акцёрская дысцыпліна, унутраная патрабавальнасць да сябе і высокі прафесіяналізм.

...Загучаў голас Рабера Мусамбе. Пераканаўчы, спакойны, з гаркаватай іроніяй. І крыху шкада, што голас акцёру ў фільме пазычыць дублёр. Але ўсё астатняе экран захавае...

На другі дзень — першыя здымкі адрэпеціраванай сцэны. Трыццаціградусная гарачыня на пляцоўцы аднаго мінскага завода, дзе пахла бензінам і асфальтам і хадзілі рослыя хлопцы з масоўкі ў касцюмах «белых наёмнікаў». Афрыканцы выцiралі пот з цёмных твараў, бо сонца было амаль такое, як і дома...

Калі я прыйшла на завод і спытала ў вахцёра, дзе тут здымаюць «Чорнае сонца», ён сказаў:

— Такога не бывае!

— Бывае. Пабачыце на экране...

А для іх, для ўдзельнікаў, яно, паўтараю, было як дома. «Як дома...» Многае ў гэтым фільме будзе такім, якім было нядаўна ў Афрыцы. Беларускія кінематаграфісты ствараюць мастацкую карціну вялікага інтэрнацыянальнага пафасу, аддаючы гэтым даніну павагі нашага народа змагарам за вызваленне чорнага кантынента ад каланіяльнага прыгнёту.

Ірына ЗАЯЦ.

СЯРОД КНІГ

ПЛЁННЫЯ ПОШУКІ

НАША літаратуразнаўства нямала зрабіла для азнаямлення шырокага кола чытачоў са складанымі і супярэчлівымі працэсамі, якімі суправаджаўся працяглы перыяд станаўлення рэалізму ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя. І ўсё ж многія літаратурныя з'явы і факты гэтага перыяду па сённяшні дзень застаюцца невядомымі, недастаткова вывучанымі ці патрабуюць удакладнення.

У гэтых адносінах кніга І. Баса «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні», адметная сваёй карпатлівасцю і пільнай увагай да самых разнастайных праяў літаратурнага жыцця, з'яўляецца цікавай і патрэбнай спробай праясніць некаторыя моманты ў творчай гісторыі парадыйна-сатырычных паэм «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», узнавіць невядомыя старонкі біяграфій П. Багрыма, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы і Я. Коласа. Няхай сабе артыкулы, якія аўтар уключыў у сваю кнігу, не вырашаюць якіх-небудзь фундаментальных праблем беларускага літаратуразнаўства, не прэтэндуюць на ўсебаковы ахоп з'яў літаратурнага жыцця (яны хутчэй датычаць прыватных пытанняў гісторыі літаратуры, збіраюць адносна аднародныя літаратурныя факты), — значэнне іх ад гэтага не змяншаецца. Кніга прыцягвае нашу ўвагу менавіта сваім жывым, канкрэтным матэрыялам.

Найбольшую цікавасць і каштоўнасць уяўляе сабой першая частка кнігі, прысвечаная пошукам аўтара паэмы «Энеіда навыварат», аднаўленню тэксталогіі і ўстанаўленню больш-менш дакладнага часу з'яўлення на свет гэтай паэмы і «Тараса на Парнасе». Аўтар слушна, думаецца, даводзіць, што аўтарам паэмы «Энеіда навыварат» з'яўляецца В. Равінскі, удзельнік Айчыннай вайны 1812 г., прагрэсіўна настроены, адукаваны абшарнік са Смаленшчыны. Думка аб аўтарстве В. Равінскага была выказана яшчэ акадэмікам Я. Карскім, але доўгі час даследчыкі беларускай дакастрычніцкай літаратуры ставілі яе пад сумненне. Багатым фактычным матэрыялам, тэксталагічнымі назіраннямі І. Бас пацвярджае меркаванне Я. Карскага і разам з тым падае некаторыя новыя цікавыя звесткі пра самога В. Равінскага, падкрэслівае арыгінальнасць, своеасаблівасць беларускай «Энеіды».

Аўтар прасочвае фальклорныя і літаратурныя вытокі народных паэм, указвае на іх цесную сувязь з нацыянальным фальклорам. Як правільна. заначае даследчык, сувязь гэта выяўляецца ў самім змесце твораў, у іх мове, абмалёўцы персанажаў, у выкарыстанні мастацкіх сродкаў.

З цікавасцю чытаюцца старонкі, на якіх вядзецца гутарка пра час напісання паэмы «Тарас на Парнасе». І. Бас палемізуе з традыцыйнай думкай пра тое, што твор гэты быў напісаны ў 1837 ці 1843 годзе. Ён выказвае меркаванне, што паэма магла быць напісана ў пяцідзесятых гадах мінулага стагоддзя. Дарэчы, аналагічную думку выказаў і М. Лазарук у сваёй кнізе «Станаўленне беларускай паэмы».

З усіх гіпотэз адносна аўтарства паэмы «Тарас на Парнасе» самай вартай увагі І. Бас лічыць сцвярджэнне Я. Раманава, што твор напісаны «студэнтам Горацкага земляробчага інстытута ў часы Гогаля, Булгарына, Грэча». Даследчык прыводзіць доказы ў падтрымку такога меркавання.

Правільна і пераканаўча ацэньваючы пазіцыю аўтара паэмы «Тарас на Парнасе» ў грамадска-палітычнай барацьбе свайго часу, І. Бас, аднак, не пазбегнуў, думаецца нам, устарэлых поглядаў на ідэалагічную накіраванасць твора. Ён прытрымліваецца той думкі, што пафас паэмы накіраваны супраць канонаў класіцызму. Але ж ёсць і іншыя меркаванні. Напрыклад, той жа М. Лазарук бачыць ідэйна-эстэтычны змест паэмы ў высмейванні паэтыкі сентыменталізму і кансерватыўнага рамантызму, у накіраванасці твора супраць афіцыйнай народнасці і славянафільскіх ідэй. Гэтая думка ўяўляецца нам больш прымальнай. І шкада, што І. Бас не дае ў кнізе больш ці менш падрабязнага агляду наяўнай літаратуры па гэтым пытанні.

Спалучэннем навуковасці і папулярнасці, лаканізму і насычанасці інфармацыйным матэрыялам, аб'ектыўнасці і глыбіні пранікнення ў атмасферу тых гадоў вылучаецца артыкул, прысвечаны лёсу паэта П. Багрыма. Зварот да дакументальных крыніц дазволіў І. Басу з дэталёвай падрабязнасцю ўзнавіць шэраг цікавых і важных фактаў жыцця аднаго з першых паэтаў новай беларускай літаратуры. Даследчык уносіць істотную праўку ў само напісанне прозвішча паэта (Б а х р ы м, а не Б а г р ы м), устанаўлівае год яго нараджэння (1813), чаго мы раней не ведалі. Ёсць у кнізе цікавы матэрыял пра бацьку паэта і іншыя важныя звесткі і ўдакладненні.

Тое новае, што ўнесена аўтарам кнігі «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні», у большасці сваёй засноўваецца на архіўных матэрыялах, дакументах, невядомых раней успамінах і пісьмах. Падрабязна і дэталёва, напрыклад, ахарактарызаваны сустрэчы і знаёмствы Ф. Багушэвіча з сялянамі, воблік паэта як чалавека і грамадзяніна ў артыкуле «Францішак Багушэвіч ва ўспамінах сялян-землякоў». Артыкул гэты ўключае вельмі цікавыя ўспаміны сялян, якія ведалі выдатнага беларускага паэта-дэмакрата.

Пра няўхільнае расшырэнне плённых творчых сувязей беларускіх літаратараў з рускімі пісьменнікамі сведчыць пісьмо Марыі Косіч да Льва Талстога, прыведзенае ў зборніку.

Нямала новых штрыхоў да воблікаў народных паэтаў Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа дадае заключны артыкул кнігі «У пачатку вялікага шляху». У ім расказваецца пра першыя літаратурныя крокі заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры. У прыватнасці, І. Бас адшукаў невядомую дагэтуль рэцэнзію на зборнік Я. Купалы «Жалейка», аўтарам якой быў Ядвігін Ш. Рэцэнзія прыцягвае ўвагу ўжо тым, што з'яўляецца першым водгукам на паэтычны зборнік вялікага песняра. Яна дае магчымасць устанавіць больш дакладны час выхаду ў свет першага зборніка вершаў Я. Купалы. Увогуле з гэтага артыкула чытач шмат даведаецца пра літаратурна-грамадскае асяроддзе, у якім мужнеў, набіраўся сілы талент карыфеяў беларускай літаратуры.

Для даследавання І. Баса характэрна дакладнасць у падачы матэрыялу і строгая вывера насць фактаў, лагічнасць і паслядоўнасць аналізу, абгрунтаванасць вывадаў. Аўтар правільна раскрывае аб'ектыўны сэнс гісторыка-літаратурных з'яў, іх сацыяльную сутнасць і грамадскую прыроду. Ён не баіцца падрабязнасцей, якія на першы погляд могуць здацца другараднымі, імкнецца шматгранна і з максімальна магчымай паўнатой ахарактарызаваць тую ці іншую літаратурную з'яву. Усё гэта дае падставы меркаваць, што кніга «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні» безумоўна зацікавіць нашых літаратуразнаўцаў, паслужыць штуршком для далейшых даследаванняў мала вывучаных старонак беларускай літаратуры дакастрычніцкага перыяду.

А. МАЙСЕЕНКА.

І. Бас. «Літаратурныя пошукі. знаходкі, даследаванні». Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, Мінск, 1969.

ДАРАГІ ГОСЦЬ

Некалькі дзён на беларускай зямлі гасцяваў народны паэт Латвіі Ян Судрабкалн. Яго прыезд быў далёкі ад якой-небудзь афіцыяльнасці — проста паэту захацелася яшчэ раз убачыць наш край і яго людзей, прайсці яшчэ раз па тых сцяжынках, якія запалі ў памяць з тых далёкіх часоў, калі Ян Карлавіч са зброяй у руках, у шынялі салдата расійскай арміі прайшоў у час першай сусветнай вайны ад Мінска да Нарачы. Потым было многа падзей, многа спатканняў на Беларусі Савецкай з яе пісьменнікамі, добрымі сябрамі Яна Карлавіча, але з першых хвілін сустрэчы на аэрадроме наш госць згадвае пра Мінск пачатку стагоддзя, пра старую Беларусь.

— Як усё змянілася тут! — усклікае раз-пораз Ян Карлавіч, едучы праспектам. — Проста казачна! А я ж помню яшчэ курныя, цёмныя хаты, дзе разам з людзьмі была жывёла. Якія ў вас цяпер шырокія вуліцы, як лёгка ў іх дыхаецца. Нават адчуваеш сябе неяк свабодней...

Разам з Янам Карлавічам у Мінск прыехала навуковая супрацоўніца АН Латвійскай ССР, кандыдат філалагічных навук Мірдза Эдуардаўна Абола, якая ўжо некалькі год займаецца даследаваннем беларуска-латышскіх літаратурных сувязей. І на кожным кроку мы, хто сустракаўся з гасцямі, адчувалі шчырую зацікаўленасць іх нашай гісторыяй і сучаснасцю, нашай культурай, жыццём краіны.

У музеях — гістарычным і Вялікай Айчыннай вайны — госці адзначалі з асаблівай цікавасцю ўсё тое, што сведчыла пра блізкасць беларусаў з латышамі ў даўнія і новыя часы; у кнігарнях — куплялі кнігі па гісторыі Беларусі, пра партызанскі рух, але больш за ўсё—вядома, прозу і паэзію; у магазіне «Мелодыя» — выбралі пласцінкі з запісамі беларускіх народных песень. Ян Карлавіч цікавіўся фальклорам і шкадаваў, што ў нас пакуль што няма акадэмічнага выдання казак і песень у некалькіх тамах.

Глыбокае ўражанне зрабіла на гасцей паездка ў Хатынь. Адвячорак быў цёплы, духмяны, напоены водарам кветак і траў, а Ян Карлавіч стаяў каля стэлы, услухоўваючыся ў жалобны перазвон, моўчкі хадзіў па магільніку вёсак і абяцаў, што будзе пісаць пра шматпакутную Беларусь, дзе загінуў кожны чацвёрты. Па яго просьбе мы адшукалі брашуры пра Хатынь (дарэчы, чаму іх выпусцілі такім мізэрным тыражом?), Ян Карлавіч хацеў мець пры сабе ўсе звесткі пра спаленыя вёскі нашы, бо «калі пішаш пра такое, гаварыў ён, памыляцца нельга назат у малым».

Яго патрабавальнасць да сябе здзіўляла і кранала. З вышыні сваіх 76 гадоў акідваючы позіркам свой творчы шлях, Ян Карлавіч быў не толькі сціплым і крытычным, ён часта быў бязлітасным да таго ці іншага твора, да таго ці іншага перыяду. І мы з Мірдзай Эдуардаўнай уставалі на дыбы. А Ян Карлавіч лічыў за лепшае гаварыць пра поспехі маладых: Ояра Вацыеціса, Андрэса Веяна і іншых. І я часта заўважаў, як Мірдза Эдуардаўна, стаіўшыся дзе-небудзь убаку, старанна занатоўвала ў блакноцік яго выказванні.

З асабліва шчырай радасцю наведаў Ян Карлавіч музеі Якуба Коласа і Янкі Купалы. Цёплымі былі спатканні з супрацоўнікамі музеяў.

Яркім мігценнем прамільгнулі тры дні сустрэч, і вось зноў аэрапорт... І ў чаканні самалёта на Брэст Ян Карлавіч піша для «Ліма» гэтыя радкі:

«Усяго тры дні пабыў я ў Мінску, але ўбачыў, пачуў, адчуў многае, што не забудзецца да канца маіх дзён. Глыбока ўзрушыла Хатынь, радасцю напоўніў сэрца адроджаны, цудоўны Мінск. І ўсюды сустракаў людзей ветлівых, добрых, моцных духам. Беларусы не забылі бесчалавечнасці фашысцкіх захопнікаў, але яны моцна вераць у перамогу міру ва ўсім свеце, у перамогу сацыялізма і камунізма, і яны працуюць, не пакладаючы рук, і ва ўсіх галінах дасягнулі цудоўных поспехаў. Мы пабывалі ў музеях гістарычным, Айчыннай вайны, Янкі Купалы, Якуба Коласа, і зноў пераканаліся ў братэрскай дружбе Беларусі і Латвіі. Ад усяго сэрца дзякую за хлебасольства, жадаю новых дасягненняў, многа светлага шчасця кожнаму чалавеку добрай волі. Няхай квітнее моцная і пяшчотная, працавітая і паэтычная Беларусь.

Сонца, сэрца, святло розуму няхай ззяюць у кожнай сям'і». Апошнія словы Ян Карлавіч старанна выводзіць па-беларуску.

Ён адляцеў, а ў памяці застаўся вобраз чалавека вялікай душы, надзвычай сціплага і тактоўнага, далікатнага і мудрага. На яго століку ў гасцініцы побач з беларускімі кніжкамі ляжаў Райніс і нямецкі том, індыйскі часопіс і кніжка румынскага пісьменніка пра культуру племя майя. А ў сваіх успамінах ён то вяртаўся на Пскоўшчыну, дзе правёў некалькі школьных гадоў, то ў Францыю, дзе вывучаў мову і культуру...

З Брэста праз дзень прыйшла паштоўка са штампам аддзялення сувязі ў крэпасці: «Удзень хадзілі па горадзе, накупілі кніг мноства і паштовак, пасядзелі ў цяністым парку, а сёння раніцай сустрэліся з самым гераічным мінулым у крэпасці, абаронцы якой аддалі сваё жыццё за нашу Радзіму і яе росквіт».

А. МАЖЭЙКА.

У выдавецтве «Беларусь» здадзена ў набор кніга выбраных вершаў народнага паэта Латвіі Яна Судрабкална «Яшчэ адна вясна».

Прапануем увазе чытачоў некалькі вершаў з гэтай кнігі ў перакладзе Рыгора Барадуліна.

ЯШЧЭ АДНА ВЯСНА

Яшчэ адна вясна
Пагрукала ўладна ў акно.
Аснежаным голлем сасна
Хмеліць мяне, як віно.
Паветра наліта
Дзівоснай сінечай,
Сыходзяцца крыгі
Нібыта
На веча.
У вачах у адлігі—
Смяшынкі-бомы,
Пралеска ў руках—
Снежны гадзіннік знаёмы.
Дакладней за ўсе гадзіннікі
Адраджэнне сонца абвяшчае
маленькая краска.
Ледзяшы дзінькаюць.
Напоўніла сэрца ласка.
Салодкай гаркотай сасны
І настылай смалою
Пахнуць вясновыя сны,
Поўніцца сэрца светлай журбою.
Я сам, як гадзіннік жывы,
Адлічваю час красавання.
Чую шэпт маладой муравы,
Галасы гаманлівага рання.
Прылятае ластаўка зноў,
Ад усмешак блакіт маладзее,
Цягне нітку жаўрук з палёў,
Што парваць не змаглі завеі.
Нават дыму каменнавугольнага пах
Ласкавей і радней ахінае.
У ветру паўночнага на губах
Прысмак мая.
Нібыта глушцы, такуюць заводы.
Як пчолы
Гудуць тэлефоны й трамваі.
Хто за дзвярыма ходзіць вясёлы
Ад прахалоды!
Вясну
Я ў дзве рукі абдымаю.

ВАДА З БЯРОЗАВЫМІ ЛІСТАМІ

На ветры кружацца,
У ціхім маўчанні паволі
спускаюцца
Па аднаму і тысячамі
Восеньскія лісты,—
Струменьчыкамі,
Чародамі,
І каміны робяцца жоўтымі,
Шыбы—чырвонымі.
Мне падабаецца, і ўпэўнены —
падабаецца многім
Хвіліна альбо гадзіна, дзень,
а мабыць тыдзень
Нейкая аднастайнасць, адчайнасць,
апантанасць прыроды,—
Каб толькі бяды не было.
Так можна на нейкі час на ўсё
забыцца ў завеі,
Можна дзень, можна дзесяць дзён
Жыць утрапёна
У лістападзе.
Я ў зорную ноч гляджу
Праз калыханне галін—
Зоры кружацца, як лісты
серабрыстыя.
Ручаіны і студні засыпаны
Бярозавымі і кляновымі,
Асінавымі і ліповымі лістамі.
Мыюся сёння раніцай.
Вядро з лістамі бярозавымі—
Са студні сам зачарэпнуў.
Жоўты, адзін заляпіў мне левае
вока.
Другі, у прожылках сініх,
Прыліп да правага вуха,
Фіялетавы, трэці, трапіў мне
проста—
Лістамі бярозавымі сёння
паснедаю.
Вада са студні сцюдзёная
і заспаная,
З бярозавымі лістамі...
Чым яшчэ прыямнейшым
Можна восеньскай раніцай
мыцца!..

СОНЦА НА ПАХАВАННІ РАЙНІСА

Зямля латышская кажа
ў жалобе:
«Што дзеці мае, вас хвалюе.
Дарогамі смертнымі думкі
ходзяць,
У сэрцах самотных журба
гняздзіцца,—
Забрала шчасце злая зямля.
Я маткаю буду для любага сына,
Пясок яму будзе пухам,
Заслона ценяў закрыла яго.
Любоў сыноўнюю я не забыла—
Ён да канца самым адданым
быў мне.
Слова ягонае—меч гартаваны,
Бляск якога прыносіць волю.
Я маткаю буду для любага сына,
Пясок ласкава павекі закрые».
Асенняе сонца кажа ў жалобе:
«Вякамі буду свяціць я для любага
сына,
Ён да канца быў мне самым
адданым.
Ён мяне помніў у цемрыве ночы,
У люты мароз ён маім вестуном
быў,
У сэрцах людскіх ён веру
запальваў.
Мне любы прыход мой да любага
сына,
Я вашыя душы святлом азараю,
Якія цяжкая жалоба скасіла.
Я добра бачу народ свой мужны,
Народ, што аплаквае сонцалюба.
Той, хто яго не забудзе, — мяне
не забудзе,
Таго я ззяннем сваім блаславлю
на вякі».

460 МАСТАЦКІХ ТВОРАЎ

Зборнікі народных песень, казак і апавяданняў у нас выдаюцца не так ужо рэдка. А вось загадкі чамусьці выпадалі з поля зроку. Між тым і загадкі — багатая скарбонка мастацкіх вобразаў, народнай мудрасці і дасціпнасці. Вось чаму выданне зборніка беларускіх народных загадак трэба толькі вітаць.

І складальніку і рэдактару гэтай кнігі давялося нямала папрацаваць. З бязмежнага мноства загадак, якія ствараліся на працягу ўсёй гісторыі, яны выбралі самае лепшае, самае яркае, самае прыгожае.

Прывядзём хоць бы некалькі загадак: **Маленькае, залаценькае, увесь свет абяжыць.** (Сонца). **Крыл не маю, ды хутка лятаю, сам мяне выпусціш, ды потым не зловіш.** (Слова). **Туды ідзе скачучы, а назад плачучы.** (Вядро ў студні). **Пасярод двара стаіць гара: спераду вілы, ззаду мятла.** (Карова). **Еду, еду, на дарозе не пакідаю следу, куды ні прыйду, людзям святло прынясу.** (Электрычнасць). **Рук многа, а нага адна.** (Дрэва).

Усе загадкі разбіты на адпаведныя раздзелы — «З'явы прыроды і час», «Лясныя і палявыя расліны», «Дзікія жывёлы і птушкі», «Хатняе абсталяванне і прадметы ўжытку», «Сельскае абсталяванне і прылады працы» і г. д. Усяго пятнаццаць раздзелаў. Асобна выдзелены загадкі-жарты і загадкі-задачы. Пасля кожнага раздзела змешчаны адгадкі. На некаторыя прадметы і з'явы даецца некалькі загадак, якія характарызуюць гэтыя прадметы і з'явы з розных бакоў. Напрыклад, пра сонца дадзена чатыры загадкі, пра вецер — сем, пчалу — тры, цыбулю — пяць і г. д.

Адкрываецца зборнік уступным артыкулам складальніка А. Гурскага. Ён коратка расказвае аб тым, як загадкі ўзніклі, якую ролю адыгрывалі ў далёкай старажытнасці і як з цягам часу яны страцілі сваё першапачатковае і гаспадарчае значэнне і набылі характар забавы. Ствараюцца загадкі і ў наш час. Аб гэтым сведчаць загадкі пра сучасную тэхніку (самалёт, трактар, камбайн, касмічныя караблі), прадметы новага быту.

Загадванне і разгадванне загадак вельмі карысна для развіцця мыслення, кемлівасці і фантазіі. Асабліва карысна загадванне і адгадванне загадак дзецям. Яно адпавядае іх дапытлівасці, вучыць назіраць і заўважаць тое, што не ляжыць на паверхні, развівае асацыятыўнае мысленне, дапамагае разабрацца ў разнастайнасці сувязей рэальнага свету.

Я. ІВАНОВІЧ.

Загадкі. «Народная асвета», 1969, 47 стар. Тыраж 45.000.

ПРА БУДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЧЫРВАНАСЦЯЖНАЙ

У бібліятэкі нашага гвардзейскага злучэння, якое носіць імя Вярхоўнага Савета БССР, паступіла новая кніга — «Будні Беларускай Чырванасцяжнай». Гэта— як гаворыцца ў прадмове—«справаздача воінаў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі ў сувязі са святкаваннем 25-годдзя вызвалення Савецкай Беларусі...»

У выданні Палітычнага ўпраўлення ЧБВА расказваецца пра баявыя справы сённяшніх абаронцаў Радзімы, пра тое, як савецкія воіны, верныя бацькоўскім традыцыям, дабіваюцца на ленінскай вахце новых поспехаў у баявой і палітычнай падрыхтоўцы.

Кніга знаёміць чытачоў з імёнамі герояў, навечна залічаных у спісы вайсковых часцей ЧБВА. Гэта — П. Акуцыёнак, П. Купрыянаў, П. Рак, С. Раман—усяго чатырнаццаць чалавек.

Вялікую цікавасць уяўляе «Даведка аб гістарычных помніках на тэрыторыі Беларусі». Тут — кароткія звесткі пра 60 гістарычных помнікаў, а таксама помнікаў рэвалюцыйнай і баявой славы Мінска і ўсіх абласцей Беларусі. Між старонкамі кнігі — карта БССР з абазначэннем месца гэтых помнікаў.

Беларуская зямля багата на баявыя рэліквіі з часоў Вялікай Айчыннай вайны. Пра манумент у двары Полацкай сярэдняй школы № 7 расказвае ў зборніку «Будні Беларускай Чырванасцяжнай» выпускнік школы, былы партызан, пісьменнік Алесь Савіцкі.

Добра, што не засталіся па-за ўвагай рэдактараў-складальнікаў зборніка У. Грэнава, С. Бакуліна, Я. Гаруцева, Г. Куканава, В. Салаўёва цікавая старонка даўняга і моцнага сяброўства воінаў акругі з дзеячамі навукі і культуры нашай рэспублікі.

У кнізе змешчаны зварот беларускіх пісьменнікаў да воінаў ЧБВА. «Мы запэўніваем вас, — гаворыцца ў пісьме, — што пісьменнікі Беларусі напішуць новыя творы на ваенна-патрыятычную тэму, будуць сваёй творчасцю і надалей дапамагаць вам у выкананні свяшчэннага воінскага абавязку...»

У зборніку надрукаваны вершы народных паэтаў Беларусі Максіма Танка і Аркадзя Куляшова, а таксама паэтаў Міколы Аўрамчыка, Пятра Прыходзькі, Хведара Жычкі, Сцяпана Гаўрусёва. Змешчаны фотаздымкі — Максім Танк у адным з падраздзяленняў акругі, пісьменнікі Рыгор Няхай, Уладзімір Карпаў, Пятро Прыходзька і Аляксандр Міронаў — сярод воінаў.

Лейтэнант С. ПАНІЗНІК.

Лаўрэат рэспубліканскага конкурсу чытальнікаў Р. Пятрэнка аўтар і выканаўца літаратурнай кампазіцыі «Наш Ільіч», якую ён разам з рэжысёрам С. Дубровіным падрыхтаваў да 100-годдзя з дня нараджэння правадыра.

Кампазіцыя складаецца з вершаў У. Маякоўскага, С. Ясеніна, М. Танка, Я. Еўтушэнкі, урыўкаў з раманаў М. Шолахава.

На здымку нашага фотакарэспандэнта М. Рубінштэйна Р. Пятрэнка выконвае літаратурную кампазіцыю «Наш Ільіч» у адным з калгасных клубаў.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

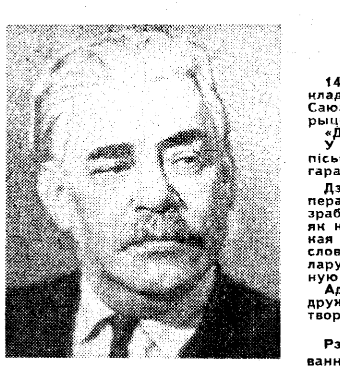

14 жніўня споўнілася шэсцьдзесят гадоў вядомаму пісьменніку-перакладчыку Паўлу Сямёнавічу Кабзарэўскаму. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Павел Сямёнавіч!

У дзень Вашага слаўнага шасцідзесяцігоддзя шлём Вам, вядомаму пісьменніку-перакладчыку, нашаму земляку і другу, свае сардэчныя, гарачыя віншаванні.

Дзякуючы Вашай творчай энергіі і здольнасці сапраўды мастацкага перакладу на рускую мову, ва ўсіх кутках нашай неабдымнай краіны зрабіліся зразумелымі і па-мастацку загучалі многія кнігі паэзіі і прозы як класікаў беларускай літаратуры, так і сучасных пісьменнікаў. Вялікая Ваша заслуга ў дзейснай прапагандзе нашых твораў, мастацкага слова сярод чытачоў шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Мы, беларускія пісьменнікі, шчыра ўдзячны Вам за Вашу шматгадовую натхнёную працу.

Ад усяе душы жадаем Вам, дарагі Павел Сямёнавіч, наш ленінградскі дружа, добрага самаадчування і моцнага здароўя, бадзёрасці, новых творчых здзяйсненняў на карысць нашай савецкай літаратуры».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых віншаванняў і пажаданняў.

ПАКЛОН СІВІЗНЕ ДРУГА

У ГЭТЫМ пакоі пабывалі многія, хто калі-небудзь прыязджаў з Беларусі ў Ленінград. Тут былі гасцямі нашы вядомыя літаратары і пачаткоўцы, дзеячы нашага мастацтва і культуры, былі людзі самыя розныя, але ўсе з адной рысай блізкасці да гаспадара—землякі, сябры, супольнікі па працы і задумах. І сёння сюды нямала завітвае людзей — як даўніх, так і новых прыяцеляў. Націскаеш на кнопку званка, і вось цябе сустракае гаспадар—грузны ў паставе, спакойны ў рухах, але ўсхвалявана-ўзрадаваны. Свеціцца ўсмешкай яго вочы і вусны, свеціцца, як бы дапаўняючы ветлівасць твару, яго пабеленая жыццём густая пышная чупрына.

Святло прыязнасці, увагі. Святло гэтае—радасць друга ад сустрэчы, радасць нашага Кабзара, як папросту, з цеплынёй між сабой называем мы яго, Паўла Сямёнавіча Кабзарэўскага.

Ён рады, што ты зайшоў, не абмінуў яго «хаты». Рады, што ты ёсць на зямлі і вось сядзіш побач з ім, што ты адзін з тых шматлікіх людзей, без якіх ён не ўяўляе сваё жыццё і якія маюць пільную патрэбу ў ім, паважаюць яго. Ты з таго краю, любасць да якога ён штодня носіць у сваім сэрцы і які так часта сніцца яму. Што робіцца ў гэтым краі, чым займаюцца яго сябры і калегі, ён з большага ведае — вунь жа ляжаць на століку свежыя газеты, часопісы з Беларусі, але гэтага недастаткова, яму трэба зразумець усё глыбей і шырэй, хочацца ведаць усе падрабязнасці і пра падзеі жыцця, і пра знаёмых людзей. І вось пачынаюцца роспыты, разнастайныя, няспынныя, часта нечаканыя па сваёй цікаўнасці.

У думках паўстае падлетак на дняпроўскіх берагах Магілёва, паўстаюць гады яго юнацкай працы, вучобы ў Ленінградзе — гады і нястрымнага энтузіязму, і безлічных нягод ды нястач.

Але беды тых гадоў — бадай нішто ў параўнанні з перажываннямі, якія давялося зведаць у часы ваеннай блакады горада над Нявой. Яго амаль уся блакадная эпапея прайшла недалёка адсюль, ад гэтага дома, дзе ён жыве. Калі ты будзеш адлятаць самалётам, ён будзе праводзіць цябе ў аэрапорт і там, пасля выхаду Маскоўскага праспекта за горад, пакажа табе мясціны, дзе праходзілі пярэднія і запасныя траншэі, з якіх ён адбіваў атакі фашыстаў.

Жыццё не вельмі песціла яго і пазней. Працяглыя цяжкія хваробы блізкіх у сям'і людзей, страта іх, горкае адзіноцтва, бязлітасныя ўдары па сэрцу адной хваробы за адной, — усё трэба было перацярпець, перадолець. І ў той жа час трэба было працаваць, рабіць тую справу, якая для яго даражэй за ўсё на свеце.

Яму, відаць, і зараз нездаровіцца — вунь, хаваючыся ад цябе, укінуў нейкую таблетку ў рот, але выгляду не падае. Трымаецца з годнасцю, душэўна ўсміхаецца і ўсё распытвае, заклапочаны турботамі многіх мінскіх сяброў.

Весці размову з ім прыемна, лёгка. Ён з паўслова разумее цябе, паважае тваю думку, і не навязвае сваю. Ён з тых, хто ўмее не толькі расказваць, даводзіць, але і слухаць, разумець.

Вось ён унурыўся ў паперы, якія ты прывёз з Мінска, — што ж, няхай пагартае, пазнаёміцца збольшага, ты ж можаш тым часам агледзецца як след у яго пакоі, паглядзець кнігі на паліцах.

Пакой гэты вузкі — метры на тры, але даўжэзны. Канапка, радыёпрыёмнік, пара крэслаў, стол з раскрытай пішучай машынкай, на якой гаспадар працуе дзень пры дні, друкуючы на ёй і аб'ёмныя рэчы і нават пісьмы і паштоўкі. У розных месцах стосы пухлых папак — нарыхтоўкі, чарнавікі, дакументальныя і бібліяграфічныя матэрыялы, перапіска за многія гады, фотакарткі ад паездак і сустрэч, важныя архівы. Але галоўны ўладар у гэтым пакоі — кнігі. Яны вакол рэчаў і над імі, яны занялі ўсе вялізныя стэлажы, што ля супрацьлеглай сцяны.

Позіркам шныпарыш па спінках кніг, і чым далей, тым болей здзіўляешся. Колькі іх тут, рэдкіх, цікавых, адменных. Кнігі даўніх часоў, кнігі лепшых аўтараў сучаснасці. Асобны кут — беларуская кніга. Гэта цэлая бібліятэка, з якой відаць, што гаспадар даволі ўважлівы да таго, што выдавалася і выдаецца на беларускай мове.

Некалі, яшчэ жывучы ў родным Магілёве, ён захапіўся беларускай песняй і казкай, паэзіяй Купалы, Коласа і Багдановіча і з тых часоў усім сэрцам аддаўся працы на карысць Беларусі.

Вось паліцы з кнігамі—сведчанне зробленага ім.

Разгарні часопіс «Резец» — Ленінград, 1928 год. Бачыш, раздзелы з паэмы Алеся Дудара? А хто пераклаў? Ён, Кабзарэўскі.

Гэта была першая друкаваная ластаўка. За ёй з'явіліся новыя і новыя. Больш сарака гадоў аддадзена любімай і такой патрэбнай справе.

Захоплены з дзяцінства чароўным словам беларускай класікі, ён з асаблівай увагай ставіўся да яе перакладу і выдання. Дзякуючы яго працы, рускія чытачы пазнаёміліся з шэрагам вершаў і драмай «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы, з асобнымі апавяданнямі Якуба Коласа, з лірыкай Максіма Багдановіча і прозай Змітрака Бядулі.

Многія гады працягваецца творчае супрацоўніцтва Паўла Кабзарэўскага з беларускімі пісьменнікамі старэйшага пакалення. Ён перакладаў п'есы Кандрата Крапівы і апавяданні Міхася Лынькова, вершы Петруся Броўкі і Пятра Глебкі, Максіма Танка і Уладзіміра Дубоўкі, раман «Сустрэнемся на барыкадах» Піліпа Пестрака і апавяданні Янкі Скрыгана, творы шэрага іншых пісьменнікаў. Апошнія гады Павел Кабзарэўскі плённа супрацоўнічае з многімі маладзейшымі прадстаўнікамі беларускай літаратуры.

Розныя аўтары, розныя стылі і фарбы мовы — нямала трэба працаваць, каб захаваць асаблівасці кожнага арыгіналу і данесці яго сілу і хараство да рускага чытача. І перакладчык патрабавальна працуе, мае поспехі, пра што сведчыць перавыданне шэрага кніг ў яго перакладзе.

Шмат пра што можна даведацца, аглядаючы паліцы з кнігамі, да якіх гаспадар гэтага пакоя прыклаў сваю працу. Даведаешся, што асобнымі выданнямі за пасляваенныя гады ў яго перакладзе выйшла 42 кнігі беларускай літаратуры. Ён быў складальнікам і рэдактарам многіх іншых кніг. Як перакладчык з беларускай мовы ён удзельнічаў у выданні 43 зборнікаў паэзіі і прозы. Са сваімі перакладамі падборак і асобных твораў беларускіх аўтараў ён выступаў 48 разоў у розных рускіх часопісах і альманахах. Калі ж да гэтай бібліяграфіі перакладаў дадасі напісаныя ім і змешчаныя ў перыёдыцы артыкулы, нарысы, вершы і апавяданні, дык паўстане даволі значная карціна яго штодзённай нястомнай працы.

У яго шмат планаў і задум. Бачыш, на стале ляжаць рукапісы новых кніг? Гэта творы Алены Васілевіч, Івана Грамовіча. Заканчвае перакладаць адну, хутка возьмецца за другую. А вунь яшчэ рукапіс, нават назва такая інтрыгуючая — «Неразгаданыя тайны». Гэта пішацца кніга апавяданняў. Кніга на навукова-пазнавальныя тэмы, робіцца ў сааўтарстве. Што ж, дай бог удачы!

Слухай, дружа, слухай наш Павел Сямёнавіч, узнімі галаву ад рукапісу, адарвіся, браце, на хвілінку ад заняткаў. Глядзі, колькі ў думках з Беларусі прыйшло і ідзе да цябе сяброў. Табе — шэсцьдзесят, і з гэтай нагоды ўсе мы, твае паплечнікі і таварышы, прынеслі свае вітанні і віншаванні. Прымі іх, а таксама нашы самыя найлепшыя пажаданні табе.

Да новых сустрэч, дружа, у Ленінградзе і Беларусі!

Мікола ТКАЧОЎ.

ПАСЛЯ НАВАЛЬНІЦЫ.

Фотаэцюд К. ЯКУБОВІЧА.

ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦЬ МАСТАКА

Эміль Пасынкаў і яго прынцыпы опернай рэжысуры

ПРА Эміля Пасынкава шмат пішуць і гавораць. І за рознымі думкамі, безумоўна, відна выдатная асоба, яркая творчая фігура опернага рэжысёра, які шукае, смела эксперыментуе.

Дваццаць гадоў, роўна палавіну свайго жыцця Эміль Пасынкаў аддаў рэжысуры, з іх дзесяць гадоў — Новасібірскаму опернаму тэатру, аднаму з лепшых у краіне.

Апошнія і цікавыя яго работы: оперы «Алчына песня» і «Гібель эскадры». Індывідуальнасць галоўнага рэжысёра вядзе за сабою і рэпертуарную палітыку тэатра.

Мы пазнаёміліся з Эмілем Пасынкавым у кансерваторыі. Я ўбачыла чалавека высокага, з бледным, правільна акрэсленым тварам, светлымі халоднымі вачыма, вельмі прадуманымі, стрыманымі манерамі. Ён быў засяроджаны і не без крытыкі ўспрымаў выкананне некаторых харалаў з Арганнай імшы І. С. Баха, асабліва гучанне новага аргана. А раніцою, у тэатры, на рэпетыцыі «Пікавай дамы», я сустрэла чалавека ўжо іншага, засяроджанага, захопленага сваёй стыхіяй...

— Цішыня. Заслона. Пачалі, — пачуўся ў мікрафон яго голас.

І вось на сцэне ссунулася ўсё, заварушылася, імгненна падпарадкавалася рытму, дадзенаму музыкай і накіраванаму воляй рэжысёра, закружылася і злілося ў адно. Усё набыло асаблівы, унутраны напал, хоць агульная танальнасць рэпетыцыі была спакойнай.

— Я ніколі не спрабаваў сфармуляваць свае творчыя прынцыпы, — гаворыць ён (і тым не менш фармулюе гэтыя прынцыпы дакладна). Але я перакананы: опера багацейшая за драму. У нас больш сродкаў уздзеяння на гледача. І гэта найперш — музыка, магутны і эмацыянальны сродак, ад якога бярэ пачатак рэжысура. Асновай опернай рэжысуры мне здаецца канцэпцыя спектакля. Любы спектакль павінен несці думку, закладзеную аўтарам і памножаную на наша ўспрыняцце. Калі гэтага злучэння няма, атрымліваецца толькі інтэрпрэтацыя (праўда, бывае «інтэрпрэтацыя», якая варта любой «навацыі»). Але цяпер я маю на ўвазе толькі беражлівае прачытанне з музейным адценнем. Калі мы бяром партытуру і пачынаем яе толькі цытаваць, абмяжоўваючы сябе піетэтам і павагаю да генія класіка, дык мы робім яму ж дрэнную паслугу. Аўтара трэба чытаць актыўна — ці то класік, ці то сучаснік... Зразумела, з класікам больш складана — з ім не паспрачаешся, не схіліш да вырашэння больш цікавага. Вось чаму ў класічным творы трэба ўмець бачыць тую грань, якой ён павярнуўся сёння. Бо вечныя каштоўнасці ў мастацтве таму і вечныя, што яны шматгранныя, а кожная грань іх блізкая пэўнаму часу. Знайсці патрэбную грань — гэта пачатак канцэпцыі. А пошукі яе трэба весці ад разумення аўтарскай задумы, зыходзячы не толькі з партытуры, але нават — з біяграфіі твора...

Але гэта, я б сказаў, шапка канцэпцыі. Пытанне ў тым, як праявіць яе рэальна. Дапусцім, рэжысёр, дырыжор і мастак усё прадумалі ў вырашэнні спектакля, а глядач яго не ўспрымае. Вось чаму так важна знайсці правільны эквівалент, сцэнічнае выяўленне канцэпцыі. І ў яе, як ні дзіўна, уваходзіць гістарычны вопыт, пад якім я разумею той факт, што ўвогуле чалавецтва сёння разумнейшае, хоць Пушкін — найвялікшы паэт, Чайкоўскі — геніяльны кампазітар. Я перакананы — калі б жыў цяпер Чайкоўскі, ён знайшоў бы смеласць перапісаць некаторыя кавалкі сваіх твораў.

На рэпетыцыі міма ўвагі рэжысёра не праходзіць ні адна дэталь. Дзесяткі разоў ён паўтарае знойдзеныя рашэнні, патрабуе ад усіх — пачынаючы ад акцёра і канчаючы тэхнічнымі работнікамі — апрацаванасці і дакладнасці ў кожным кавалку. У яго канцэпцыю спектакля ўваходзяць і сродкі ўвасаблення — чалавечы і творчы матэрыял акцёраў, тэхніка пастаноўкі. Напрыклад, славутую сцэну «канаўкі» «праганялі» многія гадзіны — мянялася пастаноўка мастка, дэкарацый, «уваход» Лізы... Тое ж было і са сцэнай у садзе, прыдворнага балю і смерці графіні...

— Існуюць думкі, што тэатр сінтэтычны, што яго прырода адзіная, што акцёры могуць іграць усе жанры.

— Мне цікава тое, што адрознівае оперу ад іншых тэатральных жанраў. Вось чаму ў сваіх прынцыпах я задумваюся над дасягненнем наступнай ступені рэжысуры. Бо сустракаюцца яшчэ спектаклі з рэжысурай антымузычнай, дзе адразу відаць, што паставіў оперу не музыкант. Не толькі таму, што незразумелае яе зерне, але і таму, што ў форме спектакля не адчуваецца музыкі, у паводзінах акцёраў няма стылю музыкі, у мізансцэніраванні няма характару твора. Наадварот, ёсць спектаклі, дзе вонкава ўсё супадае з музыкай. Але як? Вертыкальна: акорд — гераіня села, пасаж — пабегла, мінор — зажурылася...

Рэжысура опернага тэатра павінна валодаць уласцівасцямі дакладнага контрапункта, а сцэнічная яго распрацоўка ісці па лініі пошукаў такога эквівалента, які ад сачлянення «музыкі і тэатра» прынясе трэцюю якасць. Цяпер тэхніка настолькі высокая, што можна ведаць лепшых спевакоў і не бываючы ў тэатры. Людзі слухаюць магнітафонныя запісы і пласцінкі опер, фантазіруюць, дадумваюць іх вакальнае гучанне... А вось адшукаць тое сцэнічнае вырашэнне, якое для чалавека невядомае, нечаканае, новае, можна толькі шляхам дакладнага контрапункта. Мяне гэта непакоіць, гэтым я жыву сёння. І тое, што робіцца — не ў кошык. Магчыма, гэта грубае параўнанне, — але працэс абнаўлення опернага спектакля я б назваў угнаеннем глебы, на якой вырасце новы від оперы. У сувязі з гэтым трэба павышаць крытэрыі падыходу да матэрыялу і знаходзіць мужнасць адмаўляцца ад сярэдніх твораў. Наша задача працягваць і паглыбляць цяжкі шлях стварэння сучаснай оперы, хоць на ім больш гузоў, чым лаўраў. І ўсе астатнія мае гады работы я хачу прысвяціць праблеме стварэння сучаснага опернага спектакля.

Ён толькі яшчэ на падыходзе да вырашэння гэтай праблемы, хоць часам так і не знаходзіць у рабоце вернага ключа да яе. Так у пошуках ісціны рэжысёр Эміль Пасынкаў творыць і адвяргае і зноў накоплівае мастацкія каштоўнасці. І заўсёды яго прыцэл да работы цікавы, сучасны, арыгінальны і ніколі не выпадковы.

На думку Пасынкава, абнаўленне опернага спектакля — асноўная праблема жанру, і ён шукае маладых, таленавітых кампазітараў, стараецца дапамагчы ім: «А раптам хто-небудзь дабярэцца да вяршыні, як Чайкоўскі да «Пікавай». Або з'явіцца сённяшні Моцарт, зробіць якасны скачок і створыць у оперы рэформу».

Пасынкаў — музычны. У спектаклі ён трывала абапіраецца на музыку, шукае поўнай яе гармоніі з тэкстам. І абапіраецца на «істоту» яе, а не на асобныя моманты, шукае падтэкст сцэнічных вобразаў, іх псіхалагічнае тлумачэнне. Ён стварае нібы пластычную музыку з дакладным рытмам і сэнсам. І адно з вострых пытанняў, якія займаюць яго, — пытанне сувязі з дырыжорам. Гэта не дзіўна. Праблема рэжысёра і дырыжора ў оперы ўзыходзіць да часоў У. Немiровiча-Данчанкі.

Як жа будуе ён работу з дырыжорам і мастаком? І якія яго адносіны да існуючай пяпер думкі, што ў сучасным спектаклі рэжысёр аспрэчвае першынство дырыжора?

— Гэтая спрэчка ёсць. Але ў нейкай ступені схаластычная. Чаму? Часта чыста чалавечыя канфлікты паміж рэжысёрам і дырыжорам прымаюць за прынцыповае разыходжанне. Трэба ўлічваць і характары людзей. Захоўваючы прынцыповасць і не здаючы творчых пазіцый, трэба ўмець знаходзіць кантакт у імя агульнай справы, а таксама давяраць адзін аднаму. Нават пры розніцы тэмпераментаў, поглядаў на асобныя рэчы, але пры адзінстве агульных пазіцый у мастацтве, можна дасягнуць многага.

Але навошта грахі таіць. На мой погляд, пэўны этап развіцця сучаснага опернага тэатра быў звязаны іменна з рэжысурай, з прыходам актыўнага рэжысёра, які зрабіў оперу тэатрам, а не звычайным канцэртам. Рэжысёры прынеслі ў оперу больш глыбокія задачы, выявілі філасофію спектакля, яго драматургію. І, магчыма, з прычыны большай шматграннасці дзейнасці, я б сказаў, у сувязі з арганізацыяй усяго творчага працэсу, пачынаючы з работы з акцёрам, мастаком, дырыжорам, і заканчваючы тэхнікай сцэны і прапагандысцкай місіяй спектакля, — прафесія рэжысёра вылучылася на каманднае становішча.

І тым не менш узнікае адчуванне, што ў дырыжора можа не хапіць часу на ўсе «дэталі» спектакля з прычыны прафесіянальнай занятасці. На ім — аркестр, развучванне партый з вакалістамі ў час рэпетыцый. А ўвечары настае момант, калі ён становіцца за пульт і ператвараецца ў галоўнага артыста спектакля, яго галоўнага выканаўцу.

— Калі абраць гэты пункт гледжання — нам, рэжысёрам, лягчэй. Паставіў спектакль і твая добрая воля — глядзець яго далей ці не глядзець. Мне, напрыклад, цяжка глядзець свае спектаклі, але я гэта раблю. Спектакль старэе і патрабуе пастаяннай увагі да сябе і абнаўлення. Для мяне асабіста самае цікавае — гэта працэс нараджэння спектакля. І менавіта працэс сумеснага яго стварэння — рэжысёрам, мастаком і дырыжорам. Але з кожным — дырыжорам і мастаком — працуеш па-рознаму. Я за такога дырыжора і мастака, якія сваёй яркай творчай індывідуальнасцю маглі б мяне, рэжысёра, узбагаціць. Вынік, гэта значыць тое, што называецца прыродай сінтэтычнай оперы, павінен нараджацца ад сутыкнення розных індывідуальнасцей. Я працаваў з многімі дырыжорамі і мастакамі — у Ленінградзе, у Тбілісі, у Кіеве, у Новасібірску. І прынцып творчасці ў нас зыходзіць заўсёды з індывідуальнасці мастакоў.

Ірына МАКАРЭВІЧ,
карэспандэнт АДН.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

ЯНЫ БЫЛІ ПЕРШЫЯ...

У ПАЧАТКУ XX стагоддзя вядомы беларускі гісторык Аляксей Парфёнавіч Сапуноў (1857—1924) стварыў у Віцебску таварыства для вывучэння гісторыі і археалогіі роднага краю.

У 1909 годзе адбылося арганізацыйнае пасяджэнне гэтага таварыства, якое стала называцца Віцебскай вучонай архіўнай камісіяй. Яе першым старшынёй быў абраны Васіль Сяргеевіч Арсеньеў. Ужо ў першыя месяцы існавання Вучонай камісіі 158 віцеблян сталі яе правадзейнымі членамі і 99 вядомых вучоных географаў былі абраны ганаровымі членамі. Сярод іх былі В. Ключэўскі, П. Сямёнаў-Цянь-Шанскі, А. Сапуноў, Ф. Успенскі. Сярод правадзейных членаў камісіі былі Б. Мадзалеўскі, В. Мадзалеўскі, В. Сямёнаў-Цянь-Шанскі і іншыя.

У першы год Вучоная камісія размяшчалася ў будынку губеранскага праўлення, а з 1910 года — у будынку Віцебскага настаўніцкага інстытута. Тут жа былі архіў, бібліятэка і музей Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, якімі загадваў В. Юрэнеў. Потым архівам займаўся А. Эсьмант, ахоўнікам музея быў прызначаны К. Змігродскі. У архіве знаходзілася шмат цікавых дакументаў. Сярод архіўных дакументаў былі апублікаваныя потым Асабістая справа пісьменніка І. Лажэчнікава, перапіска французскіх ваеннапалонных за 1812—1813 гады, цікавыя граматыXIV—XVI стагоддзяў. У музеі камісіі толькі за адзін год было сабрана больш за тысячу манет і медаляў. Апрача таго ў музеі экспанаваліся аўтографы Т. Касцюшкі, герояў Айчыннай вайны 1812 года Д. Давыдава і генерала Міларадавіча, рускай імператрыцы Кацярыны II, польскага караля Станіслава. У Віцебскім архіве налічвалася амаль чатыры тысячы тамоў.

У 1910 годзе па ініцыятыве членаў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі ў горадзе быў адкрыты адзін з першых у Беларусі настаўніцкіх інстытутаў, а праз год, 27 кастрычніка 1911 года — Віцебскі філіял Маскоўскага археалагічнага інстытута. Гэта былі першыя і адзіныя інстытуты, адкрытыя ў дарэвалюцыйнай Беларусі.

У першыя гады свайго існавання Віцебская вучоная архіўная камісія выпусціла некалькі выданняў па гісторыі і этнаграфіі краю. Сярод іх кнігі А. Сапунова «Беларусь і беларусы» (1910 г.), «Гістарычны нарыс Віцебскай Беларусі» (1911 г.), Н. Нікіфароўскага «Запіскі архірэйскага пеўчага» (1911 г.), В. Глыбоўскага «1812 год у Віцебскай губерні» (1910 г.), І. Такмашова «Спаса-Прэабражэнскі манастыр у Невелі», Н. Кайгародава «75-годдзе Полацкага кадэцкага корпуса», П. Красавіцкага «Помнікі царкоўнай старыны Полацкага і Віцебскага краю і іх ахова». У гэты ж час былі выдадзены тры тамы «Полацка-Віцебскай старадаўнасці», «Працы» Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, якія маюць цікавыя матэрыялы як аб дзейнасці камісіі, так і па гісторыі Віцебшчыны.

Шмат сіл і сродкаў уклалі члены камісіі ў збудаванне ў Віцебску помніка героям Айчыннай вайны 1812 года. Члены камісіі выступалі з лекцыямі і дакладамі, зборы ад якіх ішлі ў фонд будаўніцтва, выдавалі кнігі і брашуры аб Айчыннай вайне.

Работа Віцебскай вучонай архіўнай камісіі працягвалася да 1919 года, калі было створана Віцебскае губеранскае архіўнае ўпраўленне. Прадаўжальнікамі высакароднай справы па ахове помнікаў гісторыі і культуры стала спецыяльная камісія, створаная ў студзені 1920 года на базе ВВАК. Яе старшынёй быў абраны А. Цштохер. Самая вялікая заслуга камісіі — стварэнне ў горадзе некалькіх музеяў. Такіх, як губеранскі гісторыка-археалагічны музей, музей сучаснага мастацтва, сельскагаспадарчы, ветэрынарна-заалагічны, санітарнай асветы і гігіены, заалагічны, эканамічна-прамысловы і музей РКП.

У 1921 годзе Віцебску споўнілася 900 гадоў. Камісія распрацавала цэлы пералік мерапрыемстваў, прысвечаных гэтай падзеі. Меркавася ўзвядзенне абеліска ў гонар юбілею горада і ўстанаўленне памятнага каменя на месцы старажытнага Віцебска, было прынята рашэнне выдаць альбом і брашуру «Стары Віцебск». Вялікую фундаментальную працу «Гісторыя Віцебска» рыхтаваў да юбілею і А. Сапуноў.

Членамі камісіі былі апісаны помнікі старажытнай беларускай архітэктуры XII—XVIII стагоддзяў. — Благавешчанская царква, царква Св. Тройцы, драўляная Чорная (Ільінская), Успенскі сабор і прыняты канкрэтныя меры для іх аховы.

З таго часу мінула шмат гадоў. У нашай краіне арганізаваны добраахвотныя таварыствы па ахове помнікаў, якія налічваюць сотні тысяч актыўных членаў, вну выпускаюць штогод тысячы спецыялістаў па гісторыі і археалогіі.

І магчыма каму-небудзь заслугі ВВАК здадуцца нязначнымі і дробязнымі, але гэта не так!.. Бо члены гэтай камісіі былі першымі ў нашай рэспубліцы, хто ступіў на высакародны шлях вывучэння, папулярызацыі і аховы помнікаў гісторыі, культуры і архітэктуры Беларусі. Мы павінны памятаць пра тых, хто аддаў шмат сіл і працы ахове помнікаў старажытнасці.

А. ПАДЛІПСКІ.

Віцебск.

ВЫСТАЎКІ Ў СВЕЦЕ

У ВЕНЕЦЫІ

Традыцыйная двухгадовая выстаўка старажытнага мастацтва ў Венецыі — «Біенале» закончылася сёлета адкрыццём вялікай экспазіцыі ў Палацы дожаў. Тэма выстаўкі: «Ад Рычы да Т'епала» — жывапіс венецыянскіх майстроў эпохі «сетэчэнта».

Васемнаццатае стагоддзе ў Еўропе характарызуецца навізною мыслення, багаццем смелых ідэй, новымі плынямі, часам крызісамі думкі. Зразумела, што гэтыя з'явы адбіліся і ў творчасці венецыянскіх жывапісцаў. Новыя тэндэнцыі, імкненне стварыць новыя мастацкія формы ярка праяўляюцца ўжо ў палотнах Себасціяна Рычы, нягледзячы на яго вернасць запаветам Тыцыяна. У процівагу ўсемагутнаму ў той час класіцызму гачынаюць выразна праступаць першыя рысы новага стылю, якому потым прысвоілі назву «ракако». На выстаўцы бліскуча прадстаўлена творчасць буйнейшых венецыянскіх мастакоў XVIII стагоддзя — Пелегрыні, Амігоні, П'яцэта, Карыера, Грасі, Кразата і інш. Асобнае месца займаюць карціны Антоніа і Франчэска Гуардзі, больш цесна звязаныя з Венецыяй, якія больш правільна адлюстроўваюць яе душу. Кульмінацыйны пункт выстаўкі — залітыя святлом вялікія дэкаратыўныя палотны Т'епала, вартыя шэдэўраў венецыянскага жывапісу эпохі яе росквіту.

У ЛОНДАНЕ

7 ліпеня ў Лондане закрылася невялікая, але цікавая выстаўка, прысвечаная творчасці славутага французскага імпрэсіяніста Клода Манэ. Экспанаваныя палотны дазволілі прасачыць мастацкую эвалюцыю майстра ў самы плённы перыяд яго жыцця. Сярод выстаўленых карцін былі такія вядомыя творы мастака, як «Берагі Сены» (1872), «Алея на кірмашы» (1872) і «Дом Мамэ ў Аржантэйлі!» (1878), асабліва характэрныя для так званай «аржантэйльскай эпохі» творчасці Клода Манэ.

У Букінгемскім палацы нядаўна адкрылася IX-я выстаўка калекцый каралеўскіх мастацкіх галерэй. Сёлета яна прысвечана малюнкам Леанарда да Вінчы. Несумненна, гэта самая цікавая экспазіцыя з раду выставак гэтай серыі, якія пачаліся ў ліпені 1962 года. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова сказаць, што афорты, малюнкі пяром і вугалем невядомага паходжання, выпадкова знойдзеныя ў скрынцы аднаго з камодаў Віндзорскага палаца, уяўляюць сабою трэцюю частку ўсёй мастацкай спадчыны Леанарда і, магчыма, самую каштоўную частку яго творчасці.

Калі не лічыць палатна, якое адлюстроўвае немаўлятка Ісуса і Іаана Хрысціцеля, некалькіх замалёвак кветак і тэхнічных дэталей, некалькіх пейзажаў і трох анатамічных сшыткаў, дык вялікая большасць са 163 знойдзеных экспанатаў — эцюды і накіды для задуманых вялікім мастаком карцін і скульптур, якія потым зніклі. Іх галоўная тэма — чалавек ад дзіцячых гадоў да старасці. Многія эскізы прысвечаны каню, рад іншых — вадзе. Як вядома, гэта стыхія асабліва вабіла ўяўленне Леанарда. Выстаўка бліскуча адлюстроўвае разнастайнасць творчасці мастака.

(«Новости Юнеско»).

ГУМАР нашых сяброў

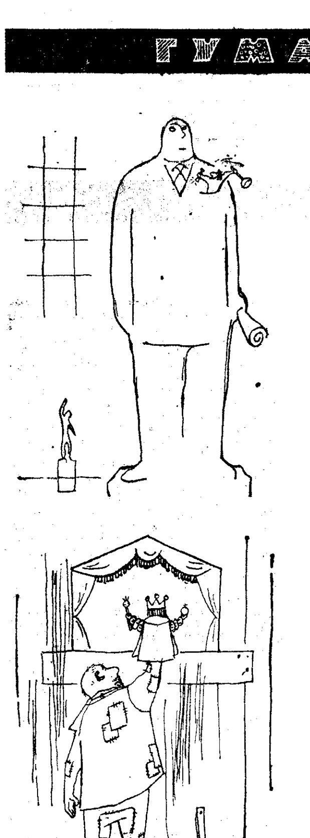

З кнігі венгерскага мастака Ласла Рэбера «Фокусы».

ПРАЎДА

У рыбака спыталі:

— Якую рыбу ты больш за ўсё любіш?

— Смажаную...

КАМПЛІМЕНТ

— Колькі год вы мне дасце?

— Не ведаю, але шчыра кажучы, з выгляду вы зусім не такі, якім хацелі б быць.

ПАДАРУНАК

Жаніх запытаў у брата сваёй нявесты:

— Ці падабаецца табе, Юлік, мой шлюбны пярсцёнак?

— Вельмі. Праўда, ён трошкі ціске ёй палец.

— Няўжо?

— Так, яна не можа хутка яго зняць, калі прыходзіць другі хлопец.

ПАСАГ

Італьянец, бацька трох дачок, паказвае маладому чалавеку іх фатаграфіі

— Я не дужа багаты, але кожная з маіх дачок, выходзячы замуж, атрымае сціплы пасаг. 25-гадовай Марыі асігнавана, напрыклад, 200 тысяч лір, Беатрычэ, якой цяпер 35, — 350 тысяч лір. Нашай трэцяй дачцы Джуліі ўжо 40 і, выходзячы замуж, яна возьме 500 тысяч лір.

— А няма ў вас чацвёртай... так гадоў пад пяцьдзесят?

КОЖНАМУ — СВАЁ

Рыбак гаворыць свайму сябруку:

— Сніўся мне цудоўны сон: быццам я еху у лодцы з Брыджыт Бардо.

— І што далей?

— Злавіў сямікілаграмовага шчупака.

УЗНАГАРОДЫ

На кінафестывалі ў Канах гутараць два сцэнарысты:

— Усім дасталіся ўзнагароды: рэжысёрам, акцёрам, аператарам...

Не разумею, чаму толькі не ўзнагароджваюць гледачоў?

— Гледачоў?.. За што?

— За цярплівасць.

НІЖЭЙ НЕЛЬГА

Студэнт — выкладчыку:

— Прафесар, я ж двойкі не заслужыў.

— Ведаю, але, на жаль, мне забаронена ставіць ніжэйшыя адзнакі.

ТРАНСПАРТ

Блыха — блысе:

— Пойдзем пешкі ці пачакаем сабаку?

ПРЭТЭНЗІЯ

Парыжскі кватарант прад'явіў прэтэнзію гаспадару дома:

— У маім склепе поўна вады. Што гэта такое?

— А вы, мусіць, хочаце, каб пры такой кватплаце ў вас было поўна шампанскага?

Пераклаў з польскай
В. КАЛАЧЫНСКІ.

АФАРЫЗМЫ, ДЫЯЛОГІ

Чым больш вольнага часу, тым менш грошай у кішэні — такая думка не пакідае чалавека, які толькі што вярнуўся з адпачынку.

Старасць не страшная таму, хто памірае маладым.

— Колькі вы зарабляеце на віне?

— На віне нічога. Я зарабляю на вадзе.

— Хто гэта вам наставіў гузакоў? — пытаецца суседка ў суседа.

— Жонка.

— А я думала, што яна паехала адпачываць.

— На жаль, я думаў тое самае.

Сваяк прыехаў здалёк да родных.

— Чаму ты не папярэдзіў нас тэлеграмай? — пытаюцца ў яго.

— Я спачатку хацеў паслаць тэлеграму. Але не паслаў, каб быць упэўненым, што застану вас дома.

Пераклаў з сербска-харвацкай
Л. САМАСЕЙКА.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

15 жніўня

Першая праграма. 10-00 — навіны (М). 10-15 — для дзяцей. «Цуды прыроды». Перадача з Калінінграда. 10-30 — «Двое ў пустыні». Тэлевізійны мастацкі фільм. (Ашхабад) (М). 11-40 — для малодшых школьнікаў. «Свеціць зорачка». Перадача з Данецка. 16-45 — праграма перадач. 16-50 — навіны (М). 17-00 — для школьнікаў. «На прыз «Скураны мяч». Перадача з Волгаграда. 18-30 — «Панарама навін». 19-00 — на IX Усесаюзнай летняй спартакіядзе прафсаюзаў СССР (М). 20-15 — «Эстафета навін» (М). 21-00 — «Сяло калгаснае маё». «Слова за вамі, камбайнеры». Рэпартаж з калгаса «Шлях да камунізма» Мінскага раёна. 21-30 — «Спявае Мірэй Манье». Фільм-канцэрт. 21-45 — «У адзіным страі — да вялікай мэты!» Па матэрыялах міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый у Маскве. 22-25 — «Вестэрплятэ». Мастацкі фільм.

16 жніўня

Першая праграма. 8-55 — праграма перадач. 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — навіны (М). 10-00 — «Будзьце шчаслівыя». Музычная вясёлая праграма (М). 10-30 — «Гаспадарчая рэформа ў дзеянні». Перадача з Ленінграда. 11-00 — для дзяцей. «А ў нас у двары». Пра справы школьнікаў Віцебска. 11-15 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 11-35 — «Музычная шкатулка». 11-50 — «Наватар». Тэлевізійны часопіс. 12-30 — дзіцячы экран. «Гучы, тамтам». Мастацкі фільм. 13-45 — Месячнік савецка-в'етнамскай дружбы. «Песні В'етнама». Канцэрт. 14-15 — «Сябар салдата». Кінанарыс. 14.35 — «На юбілейнай спартакіядзе школьнікаў у Ерэване». Мастацкая гімнастыка. 14-45 — у эфіры — «Маладосць». «Гарызонт». Перадача з Ленінграда. 15-30 — Праграма каляровага тэлебачання. «Жаніцьба Бальзамінава». Мастацкі фільм (М). 17-00 — «Сельскі клуб». Перадача з Кішынёва. 18-00 — навіны (М). 18-10 — чэмпіянат Еўропы па веславанні на байдарках і каноэ (М). 19-30 — эстрадны канцэрт. Іграе аркестр Маскоўскага дзяржаўнага мюзік-хола (М). 20-30 — «Свет сацыялізма» (М). 21-00 — праграма каляровага тэлебачання. «Успаміны дзяцінства». Мастацкі фільм (М). 22-05 — навіны (М). 22-20 — фестываль танцавальнай песні. Перадача з Венгрыі. Пасля заканчэння — навіны (М).

17 жніўня

Першая праграма. 8-55—праграма перадач. 9-00 — «На зарадку станавіся» (М). 9-15 — навіны (М). 9-30 — «Будзільнік» (М). 10-00 — «Музычны кіёск» (М). 10-30 — для юнацтва. «Шукальнікі» (М). 11-30— Помнікі архітэктуры. «Старажытная ратуша Таліна». Перадача з Таліна. 12-00 — для дзяцей. «Рабі з намі, рабі як мы, рабі лепш за нас». Перадача з ГДР. 13-00 — «Сельская гадзіна» (М). 14-00 — праграма каляровага тэлебачання. 1. «Вышэйшае паветрана-дэсантнае». Кінанарыс. 2. «Русь савецкая». Кінанарыс. 3. «Клуб кінападарожнікаў» (М). 15-30 — для воінаў Савецкай Арміі і Флоту. «Так мы служым». Да Дня Паветранага Флоту СССР. Трансляцыя на Маскву. 16-00 — чэмпіянат Еўропы па веславанні на байдарках і каноэ (М). 18-15 — «Сем дзён» (М). Праграма каляровага тэлебачання. 19-00 — закрыццё IX Усесаюзнай летняй спартакіяды прафсаюзаў СССР (М). 19-30 — Кубак СССР па футболе. Фінал. СКА (Растоў-на-Доне) — «Карпаты» (Львоў) (М). У перапынку — навіны (М). 22-00 — «Крокі па зямлі». Тэлевізійны мастацкі фільм (М). 23-15 — «Спартыўны тыдзень» (М).

Партыйная арганізацыя і праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказваюць глыбокае спачуванне старэйшаму камуністу, літаратару Уладзіміру Навумавічу Мяжэвіну з прычыны смерці яго жонкі Марыі Іванаўны.

Калектыў студыі «Беларусьфільм» выказвае глыбокае спачуванне рэжысёру Ю. В. Лысятаву ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю бацькі.

АБЛІЧЧА ТРАГЕДЫІ

Аб фільме «Згубны курс мааістаў», паказаным па Цэнтральным тэлебачанні

Яшчэ адчувальны боль сэрца і гнеў, з якім глядзелі савецкія людзі дакументальны кінарасказ аб падзеях на востраве Даманскім, цалкам і ў фрагментах паказаны па Цэнтральным тэлебачанні. І грамадскі рэзананс, які выклікалі апошнія фатаграфіі смерцю героя загінуўшага Мікалая Пятрова. Некаторыя здымкі ўвайшлі ў новы дакументальны фільм «Згубны курс мааістаў», створаны аб'яднаннем «Экран» пры Цэнтральным тэлебачанні.

Галоўная плошча Пекіна запоўнена радаснымі людзьмі. Камера паказала іх у дзень абвяшчэння Кітайскай Народнай Рэспублікі. І тая ж самая плошча праз дваццаць гадоў. Камера не можа ахапіць бясконцы людскі паток, над якім пачуе скульптура «вялікага кормчага». «Арыгінал» жа, як належнае, прымае пакланенне нястрымнага натоўпу. Сапраўды знойдзецца нямала мастацкіх прыёмаў, якія могуць параўнацца з гэтымі дакументальнымі кадрамі па сіле ўражання.

Мы бачым Мао Цзэ-дуна і яго прыбліжаных толькі на афіцыйных цырымоніях. Яны гавораць аб розным і па-рознаму, але камера паказала бясстрасныя твары людзей, якія сёння гавораць адно, а заўтра робяць усё наадварот. На плёнцы дваццацігадовай даўнасці Мао горача выступае ў падтрымку савецка-кітайскага дагавора. Несумненныя здольнасці прамоўцы памагаюць яму ўтоіць сваю думку, але калі ўсе падымаюць рукі, аднадушна ўхваляючы дагавор, Мао быццам выпадкова забываецца зрабіць гэта. Аўтары карціны змаглі даказаць, што гэта не было простай выпадковасцю: яны паказваюць шлях Мао да ўлады, пабудаваны на палітычных правакацыях, здрадах і незлічоных ахвярах.

А вось сведчанне дасягнутых «поспехаў» — цяжкія будні краіны ў час «вялікага скачка». З пачуццём недаўмення, болю і абурэння глядзіш на тое, што стала нормай жыцця для кітайскага народа, напрыклад, кампанію па знішчэнні вераб'ёў у дзяржаўным маштабе. Гэта здымаў кітайскі апаратар, і радасны запал мааіста абярнуўся гратэскам.

Фільм не смакуе жорсткасць і насілле, якімі напоўнена жыццё кітайскага народа. Кадр, дзе іграе славуты кітайскі піяніст Лю Шыкунь, тоіць у сабе страшную праўду: ён ніколі ўжо не зможа іграць, хунвейбіны пераламалі яму пальцы. Нам паказваюць фатаграфіі выдатных людзей Кітая ў блазенскіх каўпаках, — сведчанне жахлівай расправы, якую чыняць сёння над кітайскай інтэлігенцыяй.

Аўтарскі тэкст у фільме адыгрывае немалую ролю, але адрозніваецца выключнай стрыманасцю. Фатаграфіі, кадры хронікі і «вялікія адкрыцці» Мао гавораць самі за сябе.

Нельга не сказаць яшчэ аб адным. Да якога цынізму трэба дайсці, каб дзяцей, што нядаўна вылезлі з пялёнак, паставіць пад ружжо і навучаць ваенным прыёмам. У дзіцячыя галовы ўбіваюць глупства, якое стала нормай жыцця. Якімі яны вырастуць, кітайскія дзеці, — гэтае пытанне нібы задаюць сабе і гледачам аўтары фільма.

З уласцівай дакументальнаму мастацтву аб'ектыўнасцю карціна раскрывае сапраўднае аблічча мааістаў, якія пры дапамозе дэмагогіі і здрады зрабілі шавінізм і ваяўнічы антыкамунізм дзяржаўнай ідэалогіяй. Гістарычныя кінадакументы і дакладны іх адбор прымушаюць глядзець новы тэлевізійны фільм з неаслабным напружаннем. У той жа час гледачоў не пакідае вера ў мудрую сілу кітайскага народа, які разбурыць «пясочныя замкі» мааізму.

Мікалай НАЗАРАЎ,
карэспандэнт АДН.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 2-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР Минск

Друкарня выдавецтва «Звязда».
Індэкс 63856. АТ 17634